

UDK 338.45(497.4)

dr. Igor Vrišer

Slovenska industrija po osamosvojitvi

Povzetek

Članek na podlagi statističnih podatkov o zaposlenih v industriji po naseljih 31. 12. 2005 prikazuje spremembe, ki jih je doživela industrija v obdobju 1989–2005. Obravnavani so industrializacijska stopnja (na podlagi števila zaposlenih po kraju bivanja in števila zaposlenih po kraju dela), industrijska dejavnostna struktura, število velikost in regionalna razporeditev industrijskih naselij ter industrijske aglomeracije v Sloveniji.

Ključne besede: industrija, zaposlenost, Slovenija.

Summary

On the basis of statistical data by settlement on persons employed in the industrial sector on 31 December 2005, the paper analyses changes that occurred in industry in the period 1989–2005. It examines the degree of industrialisation (based on the number of employed persons by place of residence and the number of employed persons by place of work), the structure of industrial activity, number, size and regional distribution of industrial settlements, and industrial agglomeration in Slovenia.

Key words: industry, employment, Slovenia.

JEL: O140

1. Uvod

Namen razprave je prikazati zemljepisne spremembe v slovenski industriji po osamosvojitvi, to je med letoma 1989 in 2005, na podlagi statističnih podatkov o zaposlenih v industriji*. Obravnava zajema štiri vidike: predstavitev industrializacijske stopnje v Sloveniji, spremembe v strukturi industrijskih dejavnosti in razmestitev industrijskih naselij po regijah in oblikovanje industrijskih aglomeracij. V prilogi so prikazani nekateri problemi s statističnim gradivom o zaposlenih v industriji, ki je bilo uporabljeno v razpravi.

Poslednji geografski prikazi slovenske industrije so bili objavljeni leta 1998 v Geografskem atlasu Slovenije, Nacionalnem atlasu Slovenije (2001) in v Geografiji Slovenije (1998). Temeljili so na podatkih za leti 1993 in 1994. Ker je industrija v Sloveniji po osamosvojitvi leta 1991 doživela precejšnje spremembe, je nedvomno napočil čas, da prikazemo najpomembnejše med njimi, ki so se zgodile v preteklih sedemnajstih letih.

* Zahvaljujem se direktorici Statističnega urada Republike Slovenije (SURS) gospe mag. Ireni Križman, ki mi je omogočila vpogled in rabo statističnih podatkov o slovenski industriji. Moja zahvala velja tudi sodelavcema Statističnega urada gospodu Danilu Dolencu in gospe Metki Drnovšek, ki sta mi pomagala pri zbiranju in urejanju gradiva.

2. Industrializacijska stopnja

Kot uvod v obravnavo navajamo **splošno industrializacijsko stopnjo** v Sloveniji. Pokazala naj bi, v kakšni meri je industrija kot najprodornejša in najštevilčnejša gospodarska dejavnost obvladala ekonomsko in socialno življenje. Ker je to zapleten pojav, bi potrebovali vrsto gospodarskih in družbenih kazalnikov. Žal pa (slovenska) statistika takih podatkov nima. Zadovoljiti se moramo s sicer preprostim, a dokaj enostranskim kazalnikom: z deležem (v %) delovno aktivnega prebivalstva v industriji in registriranih po občini bivanja.

Industrializacijska stopnja se je v Sloveniji v preteklih tridesetih letih občutno spremenila. V osemdesetih letih je še znašala nad 43,6 % (1981), po osamosvojitvi in spremembi družbenega sistema pa je padla na 35,7 % (1991) ter je nato v 21. stoletju nazadovala na 31,4 %. K njenemu upadu so največ pripomogli uvajanje tržnega gospodarstva in s tem konec intenzivnega zaposlovanja, ki je prevladovalo v socialističnem gospodarstvu Slovenije, uvedba trga delovne sile, kriza nekaterih industrijskih panog in razcvet nekaterih neindustrijskih dejavnosti (npr. trgovine). Industrija je sicer ostala najpomembnejša dejavnost, vendar z manjšo vlogo. V zadnjem času, ko se je gospodarski položaj industrije izboljšal, je zaposlenost v njej znova začela naraščati. To nedvomno kaže, da je Slovenija obdržala pretežno industrijsko naravo, ki jo je dobila v šestdesetih in sedemdesetih letih s strogo industrializacijsko politiko.

Pomembne spremembe so nastale tudi v regionalni razmestitvi industrializacijske stopnje. Če so v sredini dvajsetega stoletja najvišjo stopnjo v industrializaciji kazala stara industrijska območja: Črni revir, Mežiška

Loška dolina, Bloke, Loški Potok, Semič, Mislinjska dolina, Šoštanj z okolico, Vitanjsko podolje). Nasprotno pa je najnižja stopnja: 1) v močno urbaniziranih območjih (Ljubljana z okolico, Maribor z okolico, Celje, Nova Gorica), 2) v turističnih in prometno usmerjenih predelih (Obala, Kras, Sotelsko, zgornja Gorenjska) in 3) v pretežno kmetijskih regijah (Goriška brda, Goričko). Tako je večina slovenskih občin (45,6 %) spadala v skupino z industrializacijsko stopnjo 30,0–39,9 %, kar je bilo rahlo nad slovenskim povprečjem (30,4 %). To je ustvarjalo vtis, da je Slovenija vendarle dokaj enakomerno in zmerno industrializirana (karta 1).

Drugačno sliko dobimo, če si industrializacijo ogledamo z vidika **zaposlenosti in kraja zaposlitve**. Število zaposlenih v slovenski industriji je doseglo najvišjo stopnjo leta 1989 z 395 334 zaposlenimi. Po tem letu je industrijska zaposlenost nazadovala vse do leta 2000, ko se je začasno okrepila, a je po letu 2003 znova začela nazadovati. Leta 1990 je bilo v industriji 380 019 zaposlenih v podjetjih in drugih organizacijah, leta 2005 pa 222 802. Nazadovanje zaposlenosti v industriji je bilo posledica več razlogov, ki so se medsebojno prepletali in smo jih že navedli. V prvi vrsti je kazalo gospodarsko in politično krizo, ki je zajela Jugoslavijo v osemdesetih letih in je dosegla svoj višek v devetdesetih letih prejšnjega stoletja. Drugi nič manj pomemben razlog je bila sprememba družbenega sistema in uvajanje tržnega gospodarstva. Zahtevalo je opustitev intenzivnega zaposlovanja, ki je do takrat prevladovalo v jugoslovanskem in slovenskem gospodarstvu. Drugi razlogi, ki so jih boleče občutili v slovenski industriji in so dodatno vplivali na zmanjšanje zaposlenosti, so bili še inflacija, naraščanje zadolženosti, propad velikega števila podjetij in podjetniških sistemov (npr. Iskra), razpad

Tabela 1: Industrializacijska stopnja v Sloveniji ob popisih prebivalstva (1961–2002)

<i>Leto popisa</i>	<i>Število (delovno) aktivnih prebivalcev</i>	<i>Število (delovno) aktivnih prebivalcev v industriji</i>	<i>Delež v % (delovno) aktivnih v industriji od vseh (delovno) aktivnih prebivalcev</i>
1961	768424	192423	25,04
1971	719339	270410	37,59
1981	753167	328522	43,62
1991	878789	314034	35,73
2002	818304	257157	31,43

dolina, Gorenjska in nekatera mesta (Maribor z okolico, Kranj), so v začetku novega stoletja najvišjo stopnjo (čez 50 % zaposlenih v industriji) dosegala nekatera odmaknjena in manj obljudena območja, v katera so namestili velika industrijska podjetja, ki so zaposlila večino dela zmožnega prebivalstva (Cerkljansko, zgornja Selška in Poljanska dolina,

jugoslovanskega trga (npr. srbski bojkot slovenskih izdelkov) in nujnost preusmeritve na svetovni trg. Šele ob prelomu stoletja je zaposlenost v slovenski industriji znova dosegla neke vrste »ravnotežje«.

Glede na to se je delež industrije v skupni zaposlenosti postopoma zniževal: ob višku spodbujane industriali-

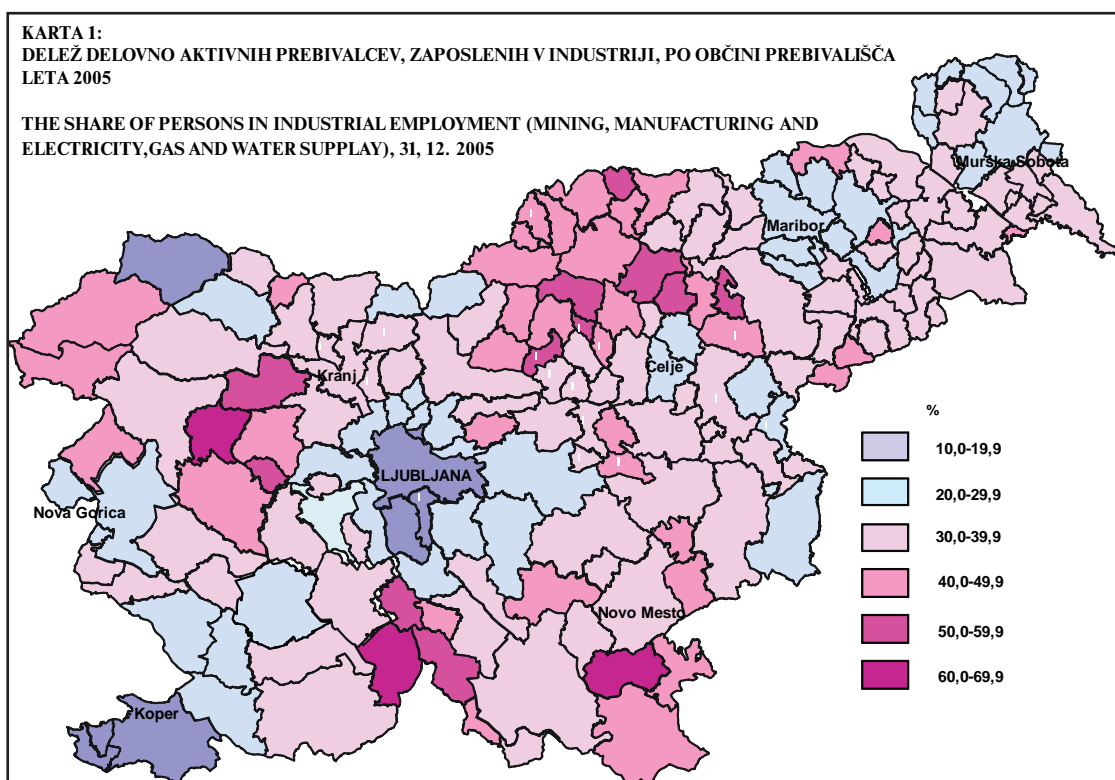

Tabela 2: Število in delež zaposlenih v industriji v Sloveniji

Leto	Skupaj zaposleni	Zaposleni v industriji	Delež zaposlenih v industriji
1989	819055	395334	48,27
1990	782222	380019	48,58
1991	709595	337063	47,50
1992	656966	303885	46,26
1993	626806	277920	44,34
1994	605326	265295	43,83
1995	593848	252407	42,50
1996	581651	239185	41,12
1997	576226	229606	39,85
1998	574202	226256	39,40
1999	583801	222183	38,06
2000	591806	220226	37,21
2001	626444	224576	35,85
2002	631053	227803	36,10
2003	632982	224562	35,48
2004	637044	222321	34,90
2005	666175	222802	33,44

Statistični urad RS: Slovenija 1993–2001 in 1989–2000, skupno število zaposlenih oseb v družbah, podjetjih in drugih organizacijah po dejavnostih, Statistično raziskovanje ZAP/M Urejeno po SKD. Statistični letopis RS 2001–2005: skupno število zaposlenih oseb v družbah, podjetjih in organizacijah v industriji.

zacije leta 1989 je znašal dobrih 48,27 %, leta 1990 pa se je zaradi hkratnega upada zaposlenosti tudi v drugih dejavnostih povečal celo na 48,58 %. Leta 1995 je na industrijo odpadlo 42,50 %, leta 2000 le še 37,21 % od vseh zaposlenih. Leta 2005 se je ta delež znova znižal na 33,44 %. Kljub upadanju je industrija v Sloveniji ostala najpomembnejša dejavnost. To je razvidno tudi iz strukture bruto domačega proizvoda, saj je na industrijo med letoma 2000 in 2005 odpadlo 26,3 % do 24,6 %. Na začetku obravnavanega obdobja pa je znašal delež industrije med 35 % in 48 % ustvarjene dodane vrednosti v Sloveniji.

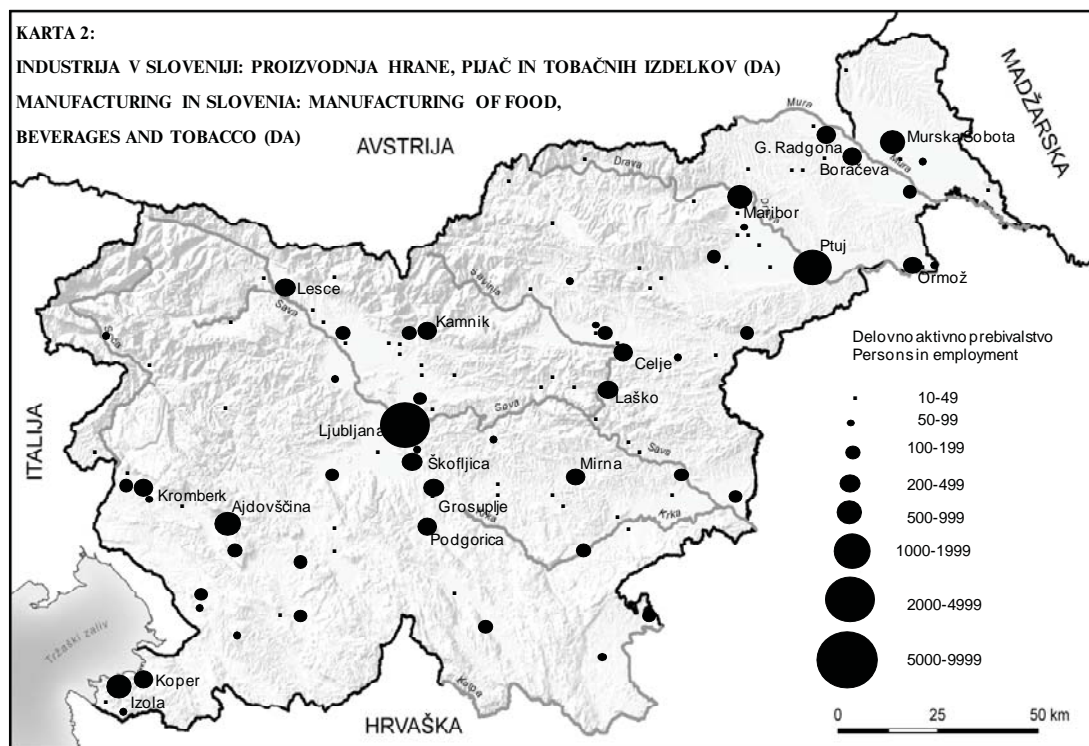
3. Spremembe v dejavnostni strukturi

Zaposlenost v **rudarstvu (C)** se je zaradi zapiranja številnih rudnikov občutno zmanjšala (1989–2005 indeks 32,8). Opustili so rudarjenje v premogovnikih (Zagorje, Kanižarica, Senovo) in rudnikih barvastih kovin (Idrija, Mežica), ki so v preteklosti bili pojem slovenske montanistike. Dejansko se je opuščanje rudarjenja začelo že veliko prej, saj so bila nekatera rudišča izčrpana (Zagorje), negospodarna (Žirovski Vrh) ali pa so nove tehnologije zmanjšale porabo

na 1,69 % leta 2005.

Na **predelovalne dejavnosti** je odpadlo kar 93 % od vseh zaposlenih v industriji. Razmere po dejavnostih pa so bile naslednje:

DA. Proizvodnja živil, pijač, krmil in tobačnih izdelkov je z deležem okoli 6–8 % od vseh zaposlenih v industriji med pomembnejšimi panogami. Zaradi tesne navezave na dnevno potrošnjo je kriza v devetdesetih letih ni tako zelo prizadela, čeprav tudi v tem primeru ni šlo brez stečajev in zapiranja obratov (npr. Tobačna tovarna v Ljubljani). Panogo je posebej prizadel razpad jugoslovanskega trga, na katerega je bila močno navezana s prodajo izdelkov in oskrbo s surovinami. Značilno za panogo je bilo veliko manjših obratov. V več primerih so v živilsko industrijo prerasla nekatera uspešna obrtna podjetja. Večja središča živilske industrije z več kot 100 zaposlenimi so bila: Ajdovščina, Brežice, Celje, Gornja Radgona, Grosuplje, Izola, Kal (Pivka), Kamnik, Kočevje, Koper, Kranj, Krško, Laško, Lesce, Ljubljana, Ljutomer, Maribor, Metlika, Mirna, Murska Sobota, Kromberk (Nova Gorica), Novo mesto, Ormož, Podgorica pri Dobropolju, Postojna, Ptuj, Radenci, Rogaška Slatina, Slovenska

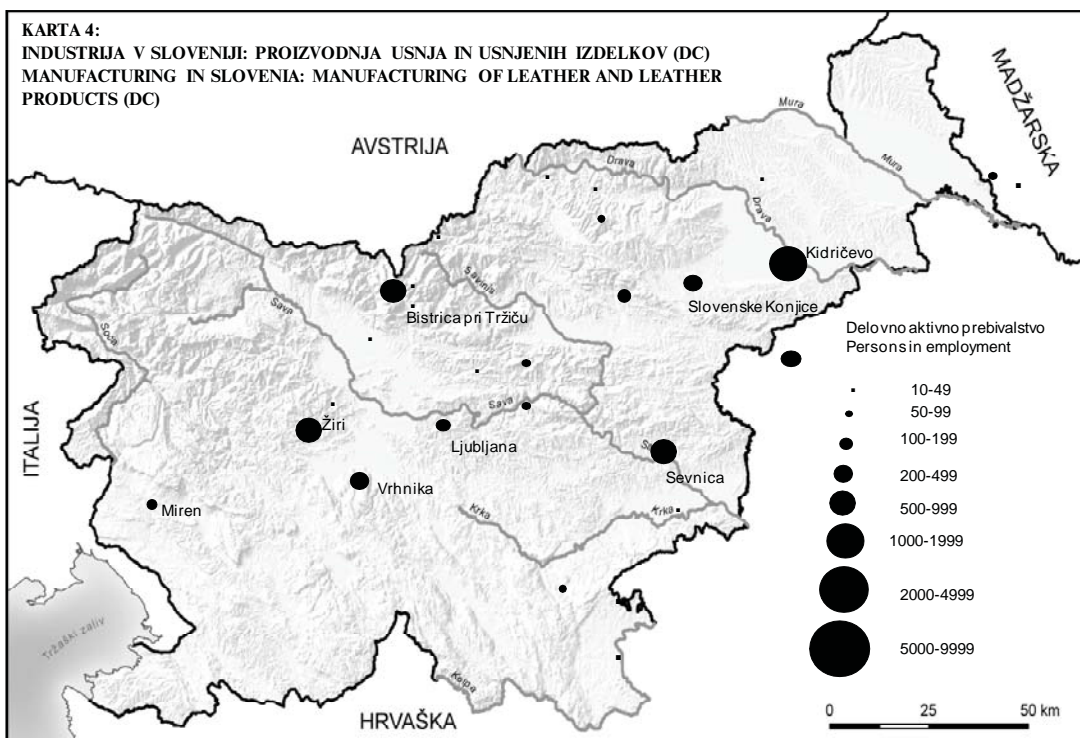
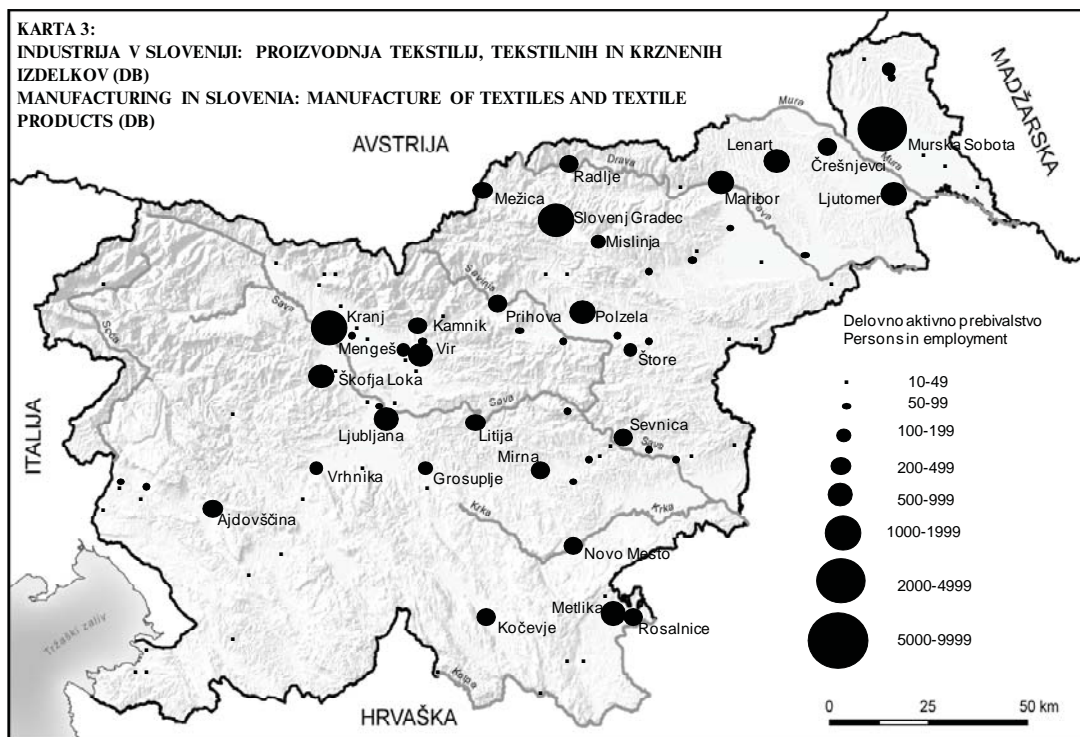
(Idrija). Težavne gospodarske razmere v devetdesetih letih so le še pospešile propad. Med premogovniki sta tako ostala le še Velenje in Trbovlje-Hrastnik. Preostanek zaposlenih v rudarstvu pa si delijo kamnolomi (npr. Stahovica, Verd) in peskokopi (npr. Drtija, Ljutomer, Šentjernej). Delež zaposlenih v rudarstvu se je v slovenski industriji zmanjšal s 3,22 % leta 1989

Bitrica, Šepulje (Sežana), Škofljica, Trzin, Vipava, Vrhnika in Arja vas (Žalec) (karta 2).

DB. Proizvodnja tekstilij, tekstilnih izdelkov in krznenih izdelkov. Po številu zaposlenih je bila ta panoga s 14 % ali celo 16 % od vseh zaposlenih dolgo na prvem mestu. Toda konkurenca tujih bolje

opremljenih podjetij na zahodu in cenene delovne sile na vzhodu je spravila slovensko tekstilno industrijo v težak položaj. Kar veliko nekoč cenjenih in uspešnih podjetij je propadlo in kraji, ki so veljali kot tekstilna središča, so izgubili to vlogo (Kranj, Maribor, Novo mesto). Še bolj neugodno je bilo, da so propadla številna manjša tekstilna podjetja na gospodarsko nerazvitem podeželju, ki so bila pogosto za nekvalificirano, zlasti žensko delovno silo, edina zaposlitvena možnost. Ne preseneča, da se je delež

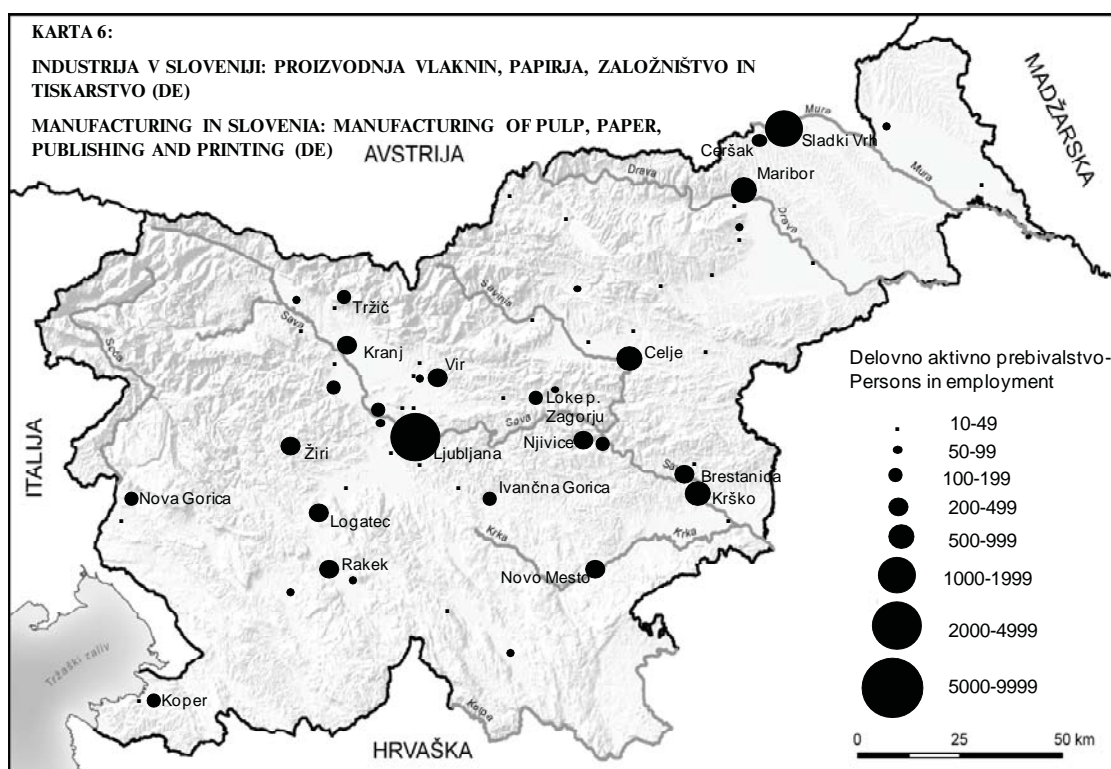
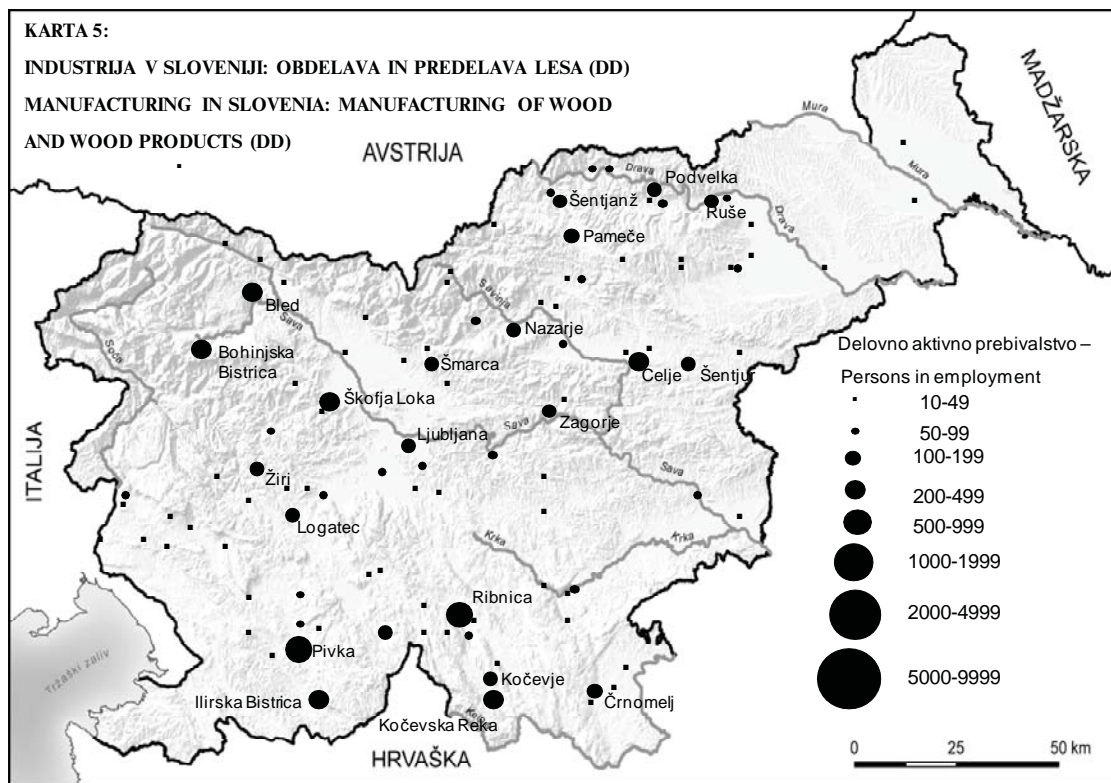
panoge v industrijski zaposlitvi leta 2005 znižal s 14,42 % na 9,20 % in je panoga zdrknila na tretje oziroma četrto mesto. Večja središča z več kot 100 zaposlenimi so bila: Ajdovščina, Črešnjevci (Gornja Radgona), Gornji Petrovci, Grosuplje, Kamnik, Kočevje, Kranj, Lenart, Litija, Ljubljana, Ljutomer, Maribor, Metlika, Mežica, Mirna, Mislinja, Murska Sobota, Puhovci (Nazarje), Novo mesto, Polzela, Radlje, Sevnica, Slovenj Gradec, Škofja Loka, Štore in Vir pri Domžalah (karta 3).

DC. Proizvodnja usnja, obutve in usnjenih izdelkov. Ta tradicionalna slovenska industrijska panoga je doživljala podobno usodo kot tekstilna industrija. Zaradi nekonkurenčnosti ali izgube trga so propadla ali nazadovala mnoga podjetja (npr. v Kranju, Šmartnem pri Litiji). Tako se je njen delež v industrijski zaposlitvi znižal s 4,02 % na 2,41 %. Pomembnejša

zaposlitvena središča (z več kot 100 zaposlenimi) so bila: Bistrica pri Trziču, Florijan pri Šoštanju, Kidričevo, Ljubljana, Miren, Sevnica, Slovenske Konjice, Vrhnika in Žiri (karta 4).

DD. Obdelava in predelava lesa. Tudi ta delovno intenzivna panoga je preživljala hude čase; doživljala

je stečaje, prenehanje proizvodnje in spremembe proizvodnega programa. Že pred tranzicijo so se začeli opuščati manjši in proizvodno nezahtevni obrati (žage) in postopno se je začela proizvodnja osredotočati v večjih, tehnološko bolj opremljenih podjetjih. Uvedba tržnega gospodarstva je to presnovno lesne industrije le še pospešila. Kljub temu sta se v tej dejavnosti obdržali velika razdrobljenost in prevlada majhnih obratov z 1 do 9 zaposlenimi. Njen delež v industrijski zaposlenosti se ni pomembneje zmanjšal: gibal se je okoli 4,2 %, ampak je število zaposlenih med letoma 1990 in 2005 nazadovalo z indeksom 67,7. Večji obrati za obdelavo in predelavo lesa so bili v naseljih: Bled, Bohinjska Bistrica, Celje, Kočevska Reka, Ljubljana, Logatec, Maribor, Nazarje, Pivka, Pameče pri Slovenj Gradcu, Podvelka, Ribnica, Ruše, Stari trg pri Ložu, Šentjanž (Dravograd), Šentjur, Zagorje ob Savi (karta 5).

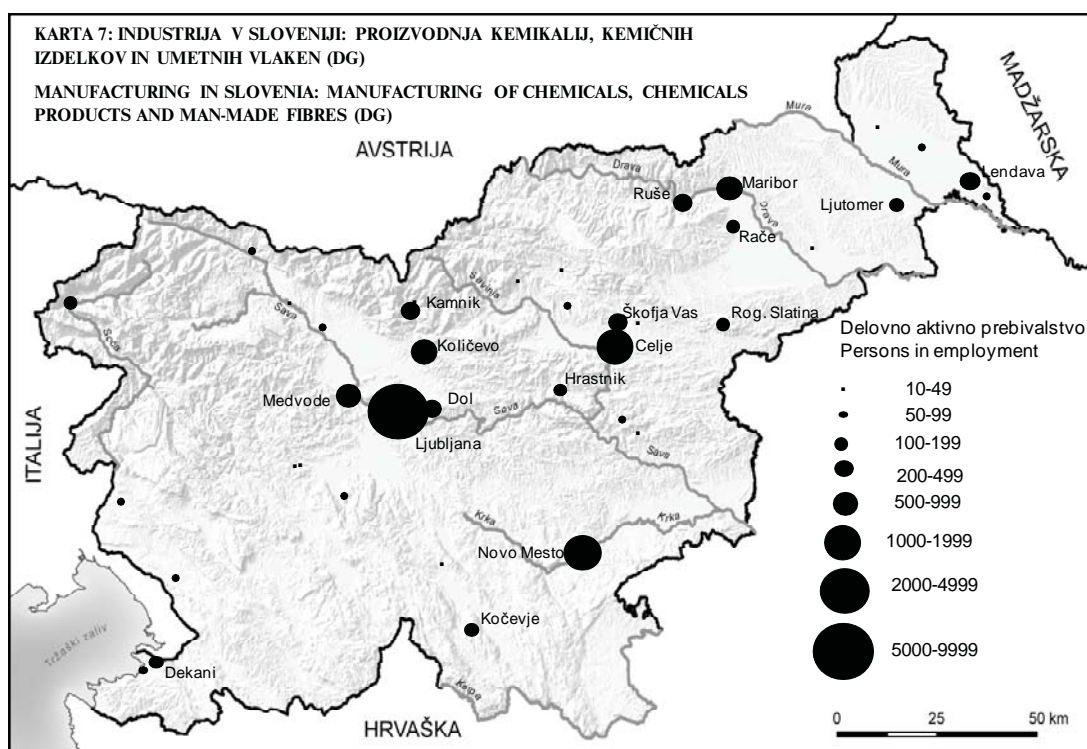
DE. Proizvodnja vlaknin, papirja in kartona; založništvo, tiskarstvo. Dejavnost je glede na število zaposlenih nazadovala: med letoma 1990 in 2005 znaša indeks 77,7, relativno pa se je njen delež v industrijski zaposlenosti Slovenije povečal s 5,06% na 6,13 %. Panogo sestavljajo proizvodno heterogene in tehnološko zahtevnejše dejavnosti. Zaradi navezanosti na trg in visokokvalificirane kadre sta se založništvo in tiskarstvo sprva osredotočali v večjih mestih, novejši razvoj pa kaže, da se pogosteje nameščata tudi v manjših mestnih središčih. Lokacija večine papirnic je bila izbrana v 19. in 20. stoletju ob upoštevanju možnosti oskrbe z vodo in lesom oziroma celulozo. Večji obrati (z več kot 100 zaposlenimi) so

v Celju, Ceršaku, Brestanici, Ivančni Gorici, Kopru, Kranju, Krškem, Ljubljani, Ladji pri Medvodah, Logatcu, Loki pri Zagorju, Mariboru, Novi Gorici, Novem mestu, Njivicah pri Radečah, Radečah, Sladkem Vrhu, Škofji Loki, Slapu pri Trzihu, Viru pri Domžalah in v Žireh (karta 6).

DF. Proizvodnja koksa, naftnih derivatov, jedrskega goriva. V to skupino se uvrščata le dve manjši podjetji.

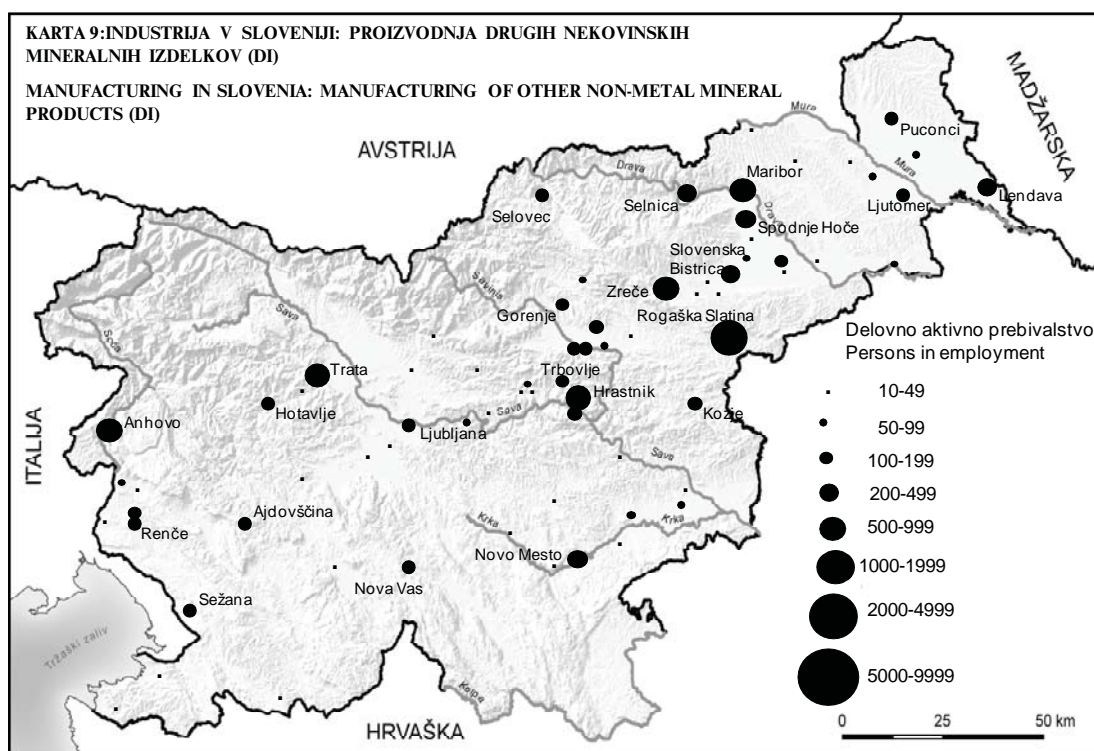
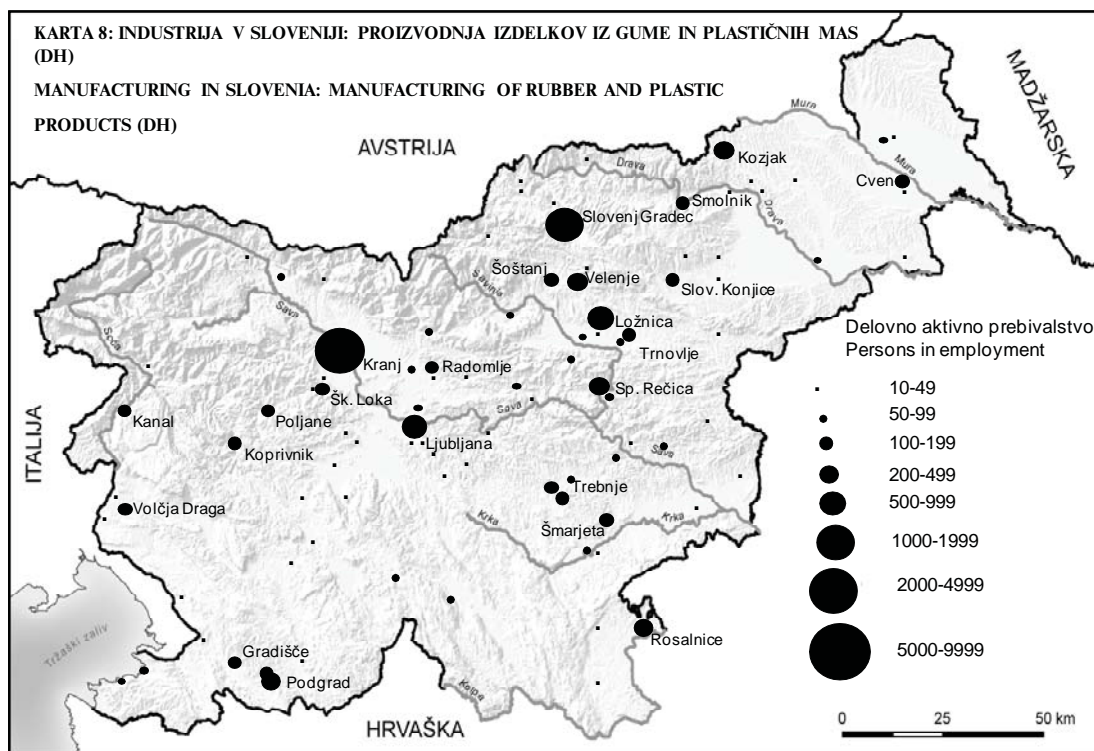
DG. Proizvodnja kemikalij, kemičnih izdelkov, umetnih vlaken. Kemična industrija je kljub zmanjšanju zaposlenosti (indeks 1990/2005 76,7) z novimi proizvodnimi programi pridobila pomen in ob tem relativno povečala svoj delež v skupni industrijski zaposlenosti Slovenije (s 4,31 % na 5,6 %). Pomembnejša središča kemične industrije (z več kot 100 zaposlenimi) so: Celje, Dekani, Dol pri Ljubljani, Hrastnik, Kamnik, Kočevje, Količevo, Lendava, Ljubljana, Ljutomer, Maribor, Medvode, Novo mesto, Rače, Rogaška Slatina, Ruše, Srprenica, Škofja vas (karta 7).

DH. Proizvodnja izdelkov iz gume in plastičnih mas. Ta dejavnost je edina, ki je absolutno in relativno povečala zaposlenost (indeks zaposlenih 1990/2005 znaša 137,6; delež zaposlenih v industriji se je v tem obdobju povečal z 2,64% na 5,44 %). Povečanje ni v tolikšni meri posledica novih obratov kot povečanja proizvodnih zmogljivosti v že obstoječih. V nekaterih primerih pa so tudi odpri nove obrate na nerazvitem podeželju. Večja središča z več kot 100 zaposlenimi so bila: Cven pri Ljutomeru, Gradišče pri Materiji,

Hrušica (Ilirska Bistrica), Kamnje (Trebnje) Kanal, Koprivnik (Žiri), Kozjak nad Pesnico (Kungota), Kranj, Ljubljana, Ložnica pri Žalcu, Rosalnice (Metlika), Podgrad, Radomlje, Smolnik (Ruše), Slovenj Gradec, Slovenske Konjice, Škofja Loka, Šmarjeta (Novo mesto), Šoštanj, Trebnje, Velenje, Volčja Draga (karta 8).

DI. Proizvodnja drugih nekovinskih mineralnih izdelkov. Panoga združuje proizvodnjo stekla, keramike, opeke, cementa in apna, to je tradicionalne proizvode slovenske industrije. Število zaposlenih se je po letu 1989 zaradi racionalizacije precej znižalo (indeks zaposlenih 1990–2005 je 60,2), vendar je panoga obdržala svoj položaj v dejavnostni strukturi. Njen

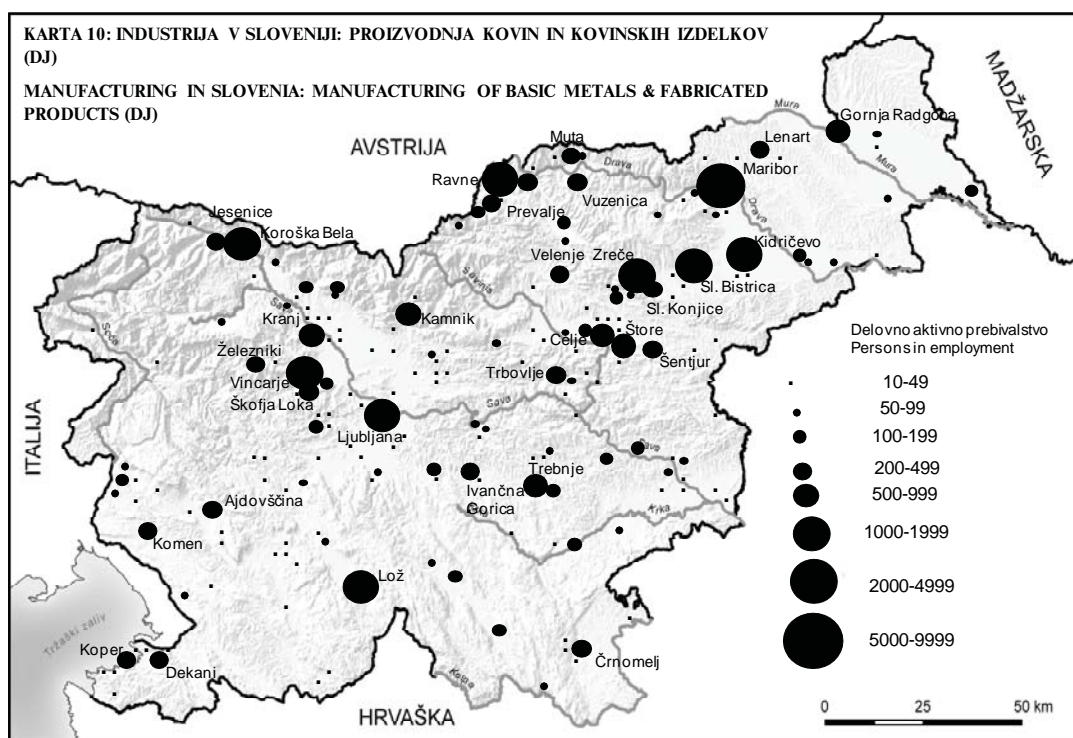

delež je okoli 4,30 %. Večji (>100 zaposlenih) zaposlitveni centri so bili: Ajdovščina, Anhovo, Gorenje (Šmartno ob Paki), Hotavlje, Hrastnik, Kidričevo, Kozje, Lendava, Ljubljana, Ljutomer, Maribor, Nova vas (Bloke), Novo mesto, Puconci, Renče, Rogaška Slatina, Selovec (Dravograd), Sežana, Selnica ob Dravi, Slovenska Bistrica, Spodnje Hoče, Trata (Škofja Loka), Trbovlje, Velika Pirešica, Zreče (karta 9).

DJ. Proizvodnja kovin in kovinskih izdelkov. Dejavnost združuje proizvodnjo železa, jekla in barvastih kovin (aluminija, bakra, svinca, cinka) ter njihovo predelavo v polproizvode in končne proizvode in naprave. Kriza ob razpadu Jugoslavije, izguba trga in nujno proizvodno prestrukturiranje so v devetdesetih letih panogo močno prizadele. Indeks zaposlenih med letoma 1990 in 2005 je 67,2. V sedanjosti velja glede

ske Konjice, Šentjur, Škofja Loka z Vincarji, Štore, Trbovlje, Trebnje z Dolenjo Nemško vasjo, Trzič, Velenje, Zreče, Žalec, Železniki (karta 10).

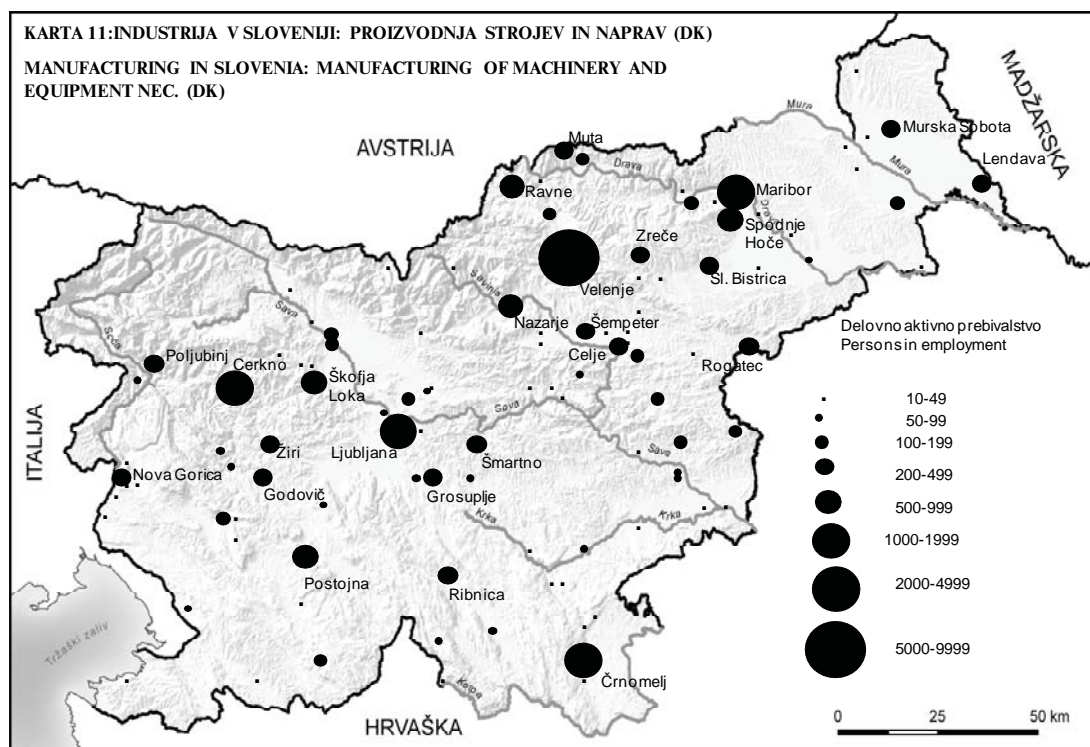
DK. Proizvodnja strojev in naprav. Tudi ta za Slovenijo relativno mlada dejavnost je doživljala precejšnje nihaje, ki so se kazali v propadu nekaterih podjetij in podjetniških sistemov (Slovenske železarnice) ter po drugi strani v uspešni vključitvi v evropsko tržno proizvodnjo. Število zaposlenih se je med letoma 1990 in 2005 znižalo na indeks 74,4, vendar je panoga ohranila svoj položaj v industrijski strukturi oziroma ga je celo izboljšala: leta 1990 je znašal njen delež zaposlenih v slovenski industriji 9,10 %, leta 2005 pa 10,81 %. Večja zaposlitvena središča (z več kot 100 zaposlenimi) so bila v Batujah (Ajdovščina), Celju, Cerknem, Črnomlju, Gmajni (Slovenj Gradec), Godešiču (Idrija), Grosupljem, Hrastju (Bistrica ob

na tradicijo veliko lokacij in številčno zaposlenost za značilno slovensko industrijsko dejavnost. Panoga je dolga leta tekmovala s tekstilno industrijo za prvo mesto v zaposlenosti (1990 15,73 %), od leta 2001 pa je z deležem 14,68 % od vseh zaposlenih v industriji ob krizi tekstilne industrije postala najštevilčnejša industrijska dejavnost v Sloveniji. Središča kovinske industrije z več kot 100 zaposlenimi so bila: Ajdovščina, Celje, Črnomelj, Dekani, Gornja Radgona, Grosuplje, Horjul, Ivančna Gorica, Jesenice s Koroško Belo, Kamnik, Kidričevo, Kočevje, Komen, Koper, Kranj, Krmelj, Lenart, Lendava, Lesce, Ljubljana, Lož, Maribor, Muta, Pameče (Slovenj Gradec), Prevalje, Ravne, Ribnica, Sevnica, Slovenska Bistrica, Sloven-

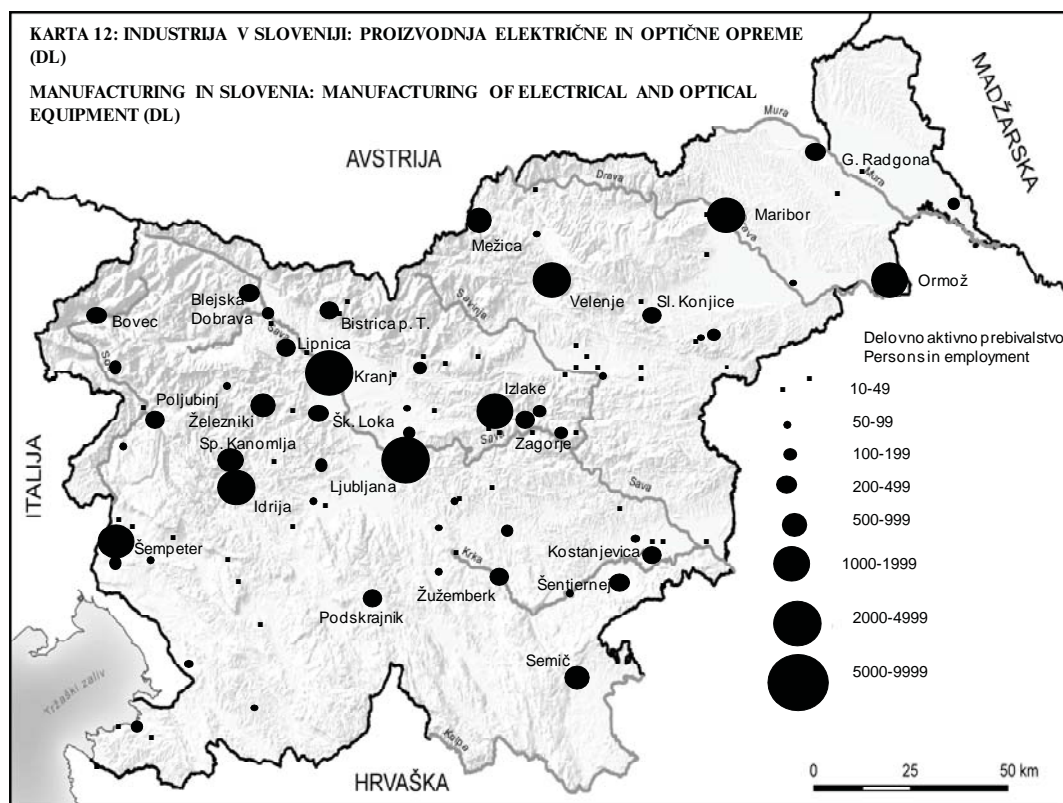
Sotli), Kosezah (Ilirska Bistrica), Kranju in bližnjem Hrastju, Lendavi, Ljubljani, Ljutomeru, Mariboru, Murški Soboti, Muti, Nazarjah, Novi Gorici, Planini pri Sevnici, Poljubinju (Tolmin), Postojni, Radljah, Ravnah, Ribnici, Rogatcu, Slovenski Bistrici, Spodnjih Hočah, Šempetru v Savinjski dolini, Škofji Loki, Šmartnem pri Litiji, Štorah, Trzinu, Velenju, Zrečah in Žireh (karta 11).

DL. Proizvodnja električne in optične opreme. Kriza v devetdesetih letih je to do takrat nemara najhitreje se razvijajočo industrijsko panogo v Sloveniji precej prizadela. Število zaposlenih se je zmanjšalo: indeks 1990–2005 znaša 68,3. Z deležem 12,12 % zaposlenih

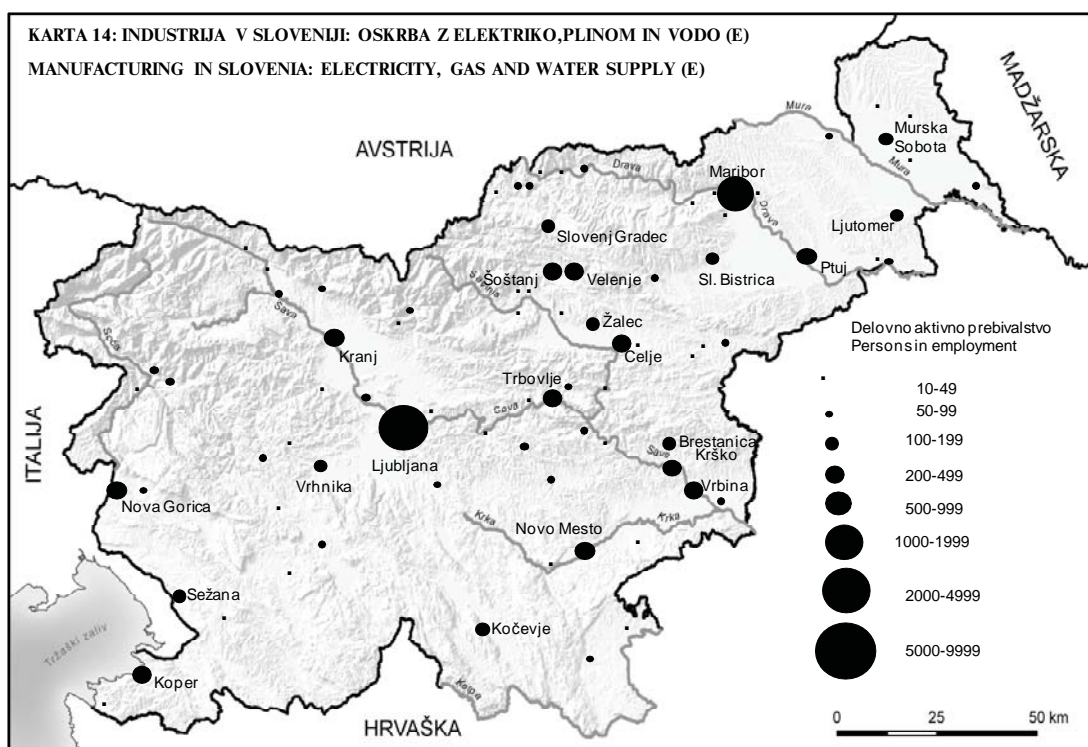
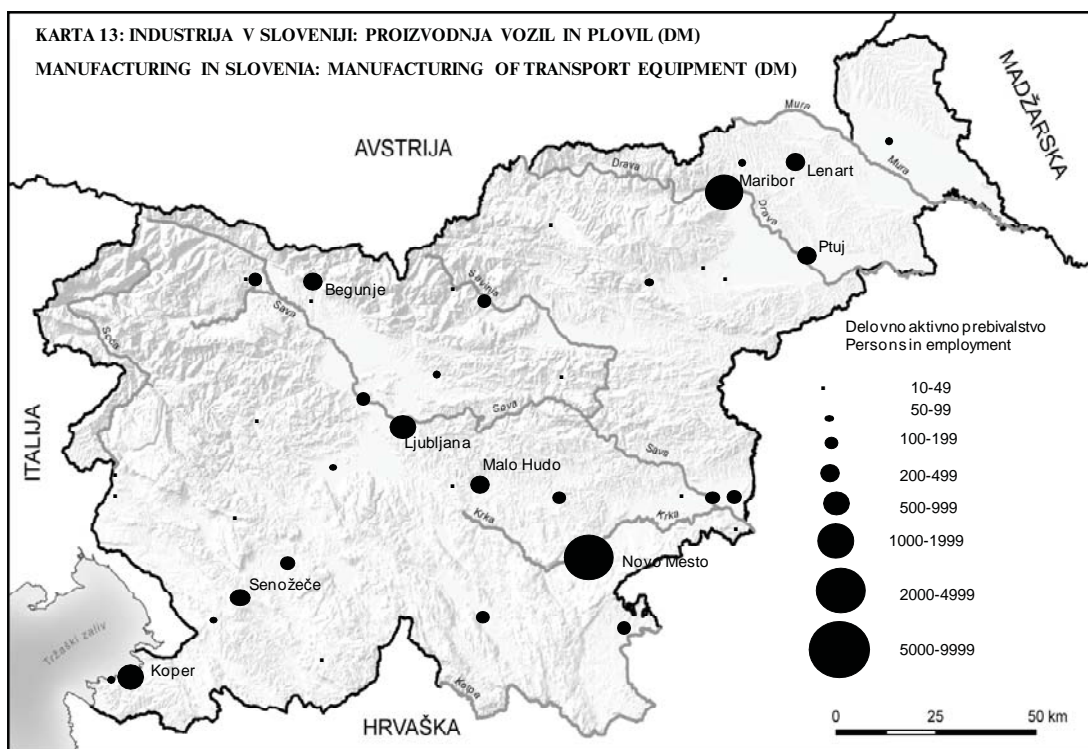
se je elektrotehnična industrija povzpela na drugo mesto, takoj za kovinsko industrijo (DJ) in pred proizvodnjo strojev in naprav (DK) (leta 1990 je znašal njen delež 10,88 %). V socialističnem obdobju so to industrijsko panogo pogosto uporabljali kot spodbudo za regionalni razvoj, zato so veliko tovarn namestili

na podeželju, neredko v krajih brez kakršne koli industrijske tradicije. Podjetja, ki so se uspešno vključila v svetovno gospodarstvo (npr. Črnomelj, Nazarje, Idrija, Nova Gorica), so krizo uspešno prebrodila, v drugih pa so zmanjševali število zaposlenih in proizvodnjo prestrukturirali. Zaposlitveni centri z več kot

100 zaposlenimi so bili: Bistrica pri Trziču, Blejska Dobrava (Jesenice), Bled, Bovec, Čatež (Trebnje), Gornja Radgona, Hrastnik, Idrija, Kamnik, Kobarid, Koper, Kostanjevica, Kranj, Lendava, Lipnica (Radovljica), Ljubljana, Maribor, Mežica, Miren, Ormož, Podskrajnik (Cerknica), Poljubinj (Tolmin), Semič, Štatenberk (Slovenska Bistrica), Slovenske Konjice, Šentjernej, Škofja Loka (karta 12).

DM. Proizvodnja vozil in plovil. Dejavnostna skupina združuje proizvodnjo cestnih, železniških in zračnih vozil in vodnih plovil ter izdelavo motorjev, karoserij in dodatne opreme. Kriza v devetdesetih letih je to za Slovenijo relativno novo proizvodno področje precej prizadela (TAM). Število zaposlenih se je prepolovilo (od 1989 do 2005 indeks zaposlenih 46,2). Upad zaposlenosti je razviden tudi v zmanjšanju deleža

zaposlenih v slovenski industriji, ki je padel s 6,44 % na 5,09 %. Poleg nekaterih starejših središč (Maribor, Novo mesto, Koper) so v zadnjih letih nastala tudi nekatera nova, v glavnem kot kooperantska podjetja. Pomembnejša središča so bila: Begunje (Radovljica), Bereča vas (Metlika), Bled, Brežice, Dobova, Malo Hudo (Ivančna Gorica), Kočevje, Koper, Ladja (Medvode), Lenart, Ljubljana, Ljubno ob Savinji, Maribor, Novo mesto, Postojna, Ptuj, Senožeče, Velika Loka (Trebnje) (karta 13).

DN. Proizvodnja pohištva in druge predelovalne dejavnosti; reciklaža. Ta skupina je zelo nehomogena. V panogi prevladujejo tovarne pohištva, druge dejavnosti so manj zastopane. Gibanje zaposlenosti je bilo podobno kot v drugih dejavnostih. Indeks zaposlenih 1990–2005 je 79,1. Kljub krizi v devetdesetih letih je panoga povečala svoj delež v industrijski zaposlenosti s 5,19 % na 5,72 %. Večji obrati so bili: Ajdovščina, Begunje (Radovljica), Brežice, Celje, Cerknica, Izola,

Kamnik, Kočevje, Kranj, Kromberk (Nova Gorica), Ljubljana, Ljutomer, Logatec, Limbuš, Maribor, Mokronog, Nazarje, Poljčane, Polzela, Preserje (Domžale), Ravne, Sevnica, Slovenj Gradec, Spodnja Rečica (Laško), Straža, Šentjernej, Šentjur, Trbovlje, Velenje, Verd, Železniki.

E. Oskrba z elektriko, plinom in vodo. Panoga združuje tako imenovane infrastrukturne dejavnosti, njihovo proizvodnjo in distribucijo. Zato so poleg elektrarn v ospredju večji distribucijski centri, kot so Brestanica, Celje, Kočevje, Koper, Kranj, Krško, Ljubljana, Ljutomer, Maribor, Murska Sobota, Nova Gorica, Novo mesto, Ptuj, Sežana, Slovenj Gradec, Slovenska Bistrica, Šoštanj, Trbovlje, Velenje, Vrhnika, Vrbina (Krško) in Žalec. Glede na pomen, ki ga ima panoga, jo je kriza v devetdesetih letih manj prizadela. Število zaposlenih se je zmanjšalo le za 9,3 indekzne točke (indeks 1990–2005 89,0). Obenem se je povečal njen delež v slovenski industriji s 3,36 % na 5,09 % (karta 14).

Tabela 3: Število in delež zaposlenih po dejavnostih v Sloveniji v letih 1990, 1995, 2000 in 2005

Zaposleni po dejavnostih	Število zaposlenih				Indeks 1990/2005
	1990	1995	2000	2005	
Zaposleni skupaj	782222	595843	615943	666175	85,16
Zaposleni v industriji	380019	252407	220226	222802	58,63
<i>Rudarstvo</i>	12215	8344	5533	4019	32,90
<i>proizvodnja energetskih surovin</i>	9698	6945	4591	3107	32,04
<i>proizvodnja rud in kamnin</i>	2517	1399	942	913	36,27
Predelovalne dejavnosti	355029	232256	203458	207442	58,43
<i>proizvodnja hrane, pijač, tobacnih izdelkov</i>	24228	19492	18175	16699	68,92
<i>proizvodnja tekstilij; tekstilnih in krznenih izdelkov</i>	54810	39153	28689	20490	37,38
<i>proizvodnja usnja in usnjenih izdelkov</i>	15265	9389	6705	5371	35,19
<i>obdelava in predelava lesa</i>	16699	11297	9621	9064	54,28
<i>proizvodnja vlaknin in papirja; založništvo</i>	19222	14780	12692	13665	71,09
<i>proizvodnja koksa in naftnih derivatov</i>	1230	387	696	87	7,07
<i>proizvodnja kemikalij in kemičnih izdelkov</i>	16373	11978	11576	12475	76,19
<i>proizvodnja izdelkov iz gume in plastičnih mas</i>	10015	8780	9591	12117	120,99
<i>proiz. drugih nekovinskih mineralnih izdelkov</i>	17283	11936	10141	9586	55,46
<i>proizvodnja kovin in kovinskih izdelkov</i>	59787	29696	28639	32701	54,70
<i>proizvodnja strojev in naprav</i>	34586	23153	21599	24261	70,15
<i>proizvodnja električne in optične opreme</i>	41333	25782	25300	26995	65,31
<i>proizvodnja vozil in plovil</i>	24456	13796	9111	11184	45,73
<i>proizvodnja pohištva in reciklaža</i>	19741	12635	10922	12747	64,57
Oskrba z elektriko, plinom, vodo	12775	11807	11235	11341	88,77

4. Industrijska naselja

Naselij, ki so imela več kot 10 zaposlenih (delovno aktivnih prebivalcev) v industriji, je bilo leta 2005 v Sloveniji 627 (SRDAP, 2006). Velika večina teh industrijskih naselij, nad 51,2 %, je bila majhna in se je uvrščala v velikostno kategorijo 10–49 delovno aktivnih prebivalcev v industriji. Manj kot 100 delovno aktivnih prebivalcev pa je imelo 64,0 % industrijskih naselij. Večja industrijska naselja so bila sorazmerno maloštevilna: nad 20 000 delovnih mest v industriji je imela le Ljubljana, od 10 000 do 20 000 Maribor in Velenje, od 5000 do 10 000 Kranj, Murska Sobota in Novo mesto in od 2000 do 5000 pa Ajdovščina, Celje, Kamnik, Kidričevo, Koper, Ptuj, Ravne na Koroškem, Slovenj Gradec, Slovenska Bistrica, Škofja Loka in Zreče. Nad 1000 delovnih mest je tako imelo le 54 naselij (ali 8,6 %). Če pa upoštevamo še naselja,

razberemo iz primerljivih podatkov o njihovem številu za leta 1948 (Arhiv planske komisije), 1971 (Zavod SRS za statistiko), 1984 (Zavod SRS za statistiko in 2005 (Delovno aktivne osebe po naselju dela in področjih dejavnosti, 31. 12. 2005). Med letoma 1948 in 2005 se je njihovo število več kot podvojilo, vendar je treba opozoriti, da so nastajala in rasla predvsem naselja z manj kot 100 zaposlenimi.

Značilnosti velikostne sestave industrijskih naselij so se tudi izražale v prisotnosti in številu posameznih industrijskih panog v industrijskih naseljih. Največ je bilo takih z eno samo dejavnostjo (399). Več, nad 11 panog, pa so imela le večja mesta in industrijska središča, npr. Ljubljana, Maribor, Velenje, Kranj, Murska Sobota, Novo mesto, Ptuj, Slovenske Konjice, Ljutomer, Celje in Lendava. Nasprotno temu smo lahko opredelili kot monoindustrijska naselja kraje,

Tabela 4: Število industrijskih naselij glede na število delovnih mest v industriji leta 2005

Število delovno aktivnih v industriji	Število industrijskih naselij	% industrijskih naselij	Število zaposlenih v industriji	% zaposlenih v industriji
Skupaj	627	100,0	217223	100,0
10 do 49	321	51,2	7183	3,3
50 do 99	80	12,8	5770	2,7
100 do 199	79	12,6	10777	5,0
200 do 499	56	8,9	17860	8,2
500 do 999	37	5,9	26670	12,3
1000 do 1999	36	5,7	47229	21,7
2000 do 4999	12	1,9	32366	14,9
5000 do 9999	3	0,5	22422	10,3
10000 do 19999	2	0,3	23271	10,7
>20000	1	0,2	23675	10,9

Tabela 5: Število industrijskih naselij v Republiki Sloveniji (z več kot 10 zaposlenimi prebivalci v industriji)

Leto	1948	1971	1984	1993	2005
R Slovenija	271	299	464	426	627
indeks	100	110	171	157	231

ki so imela 1 do 9 zaposlenih v industriji, se število industrijskih krajev poveča za 656 na 1284. Velikostna kategorija naselij od 1 do 49 zaposlenih bi se v tem primeru povečala na 977 naselij in bi nanjo odpadlo kar 76,1 % vseh industrijskih naselij.

ki so imeli le eno ali dve industrijski panogi in več kot 500 delovno aktivnih prebivalcev; to so bili Cerkno, Koroška Bela, Anhovo, Vrbina (Krško), Lož, Rosalnice (Metlika), Muta, Pivka, Sladki Vrh, Vincarje (Škofja Loka) in Ložnica pri Žalcu.

Število industrijskih naselij se je po letu 1948 nenehno večalo. Edino v letu 1993 se je zmanjšalo, kar je bilo posledica gospodarske krize in spremenjenih družbenoekonomskih razmer z osamosvojitvijo. Kako intenzivno je bilo nastajanje industrijskih naselij, lahko

627 industrijskih naselij je za Republiko Slovenijo nedvomno veliko. Med 5998 naselji, kolikor jih je bilo v Sloveniji, je 10,4 % imelo vsaj en industrijski obrat z več kot desetimi zaposlenimi. Slovenija je tudi po osamosvojitvi obdržala policentrično zasnovano

Tabela 6: Število industrijskih dejavnosti v industrijskih naseljih leta 2005

Število industrijskih panog	Število industrijskih naselij	Primeri industrijskih naselij
1	399	
2	96	
3	41	
4	26	<i>Cerknica, Godovič, Gornja Radgona, Hardek, Jesenice, Mekinje, Limbuš, Metlika, Mirna, Ormož, Petrovče, Podskrajnik, Poljčane, Poljubinj, Prevalje, Šempeter pri Gorici, Spodnja Rečica, Straža, Šentjernej, Šoštanj, Tolmin, Trnovlje pri Celju, Verd, Vir pri Domžalah, Zreče, Železniki,</i>
5	14	<i>Bistrica pri Trzinu, Dravograd, Ilirska Bistrica, Laško, Medvode, Mežica, Miren, Otiški Vrh, Ravne, Ribnica, Štore, Trbovlje, Tržič, Vipava</i>
6	12	<i>Bled, Idrija, Ivančna Gorica, Lenart, Lesce, Mengeš, Nazarje, Rogaška Slatina, Solkan, Spodnje Hoče, Šempeter, Žiri</i>
7	5	<i>Brežice, Hrastnik, Kromberk, Ruše, Žalec</i>
8	6	<i>Črnomelj, Izola, Krško, Radlje, Šentjur, Zagorje</i>
9	10	<i>Ajdovščina, Domžale, Koper, Logatec, Nova Gorica, Sevnica, Sežana, Slovenj Gradec, Škofja Loka, Trzin</i>
10	7	<i>Grosuplje, Kamnik, Kočevje, Postojna, Slovenska Bistrica, Trbovlje, Vrhnika</i>
11	2	<i>Celje, Lendava</i>
12	6	<i>Kranj, Ljutomer, Murska Sobota, Novo mesto, Ptuj, Slovenske Konjice</i>
13	1	<i>Velenje</i>
14	-	
15	2	<i>Ljubljana, Maribor</i>

Tabela 7: Regionalna razporeditev industrijskih naselij v Sloveniji v letih 1948, 1971, 1984 in 2005

Regije	1948	Delež v %	1971	Delež v %	1984	Delež v %	2005	Delež v %
<i>R Slovenija</i>	271	100,0	299	100,0	464	100,0	627	100,0
<i>Pomurska</i>	17	6,3	15	5,0	24	5,2	33	5,3
<i>Podravska</i>	29	10,7	25	8,4	44	9,5	69	11,0
<i>Koroška</i>	19	7,0	18	6,0	22	4,7	30	4,8
<i>Savinjska</i>	33	12,2	37	12,4	64	13,8	88	14,0
<i>Spodnjeposavska</i>	12	4,4	12	4,0	27	5,8	32	5,1
<i>Dolenjska</i>	12	4,4	19	6,4	34	7,3	52	8,3
<i>Zasavska</i>	6	2,2	8	2,7	10	2,2	12	1,9
<i>Osrednjeslovenska</i>	53	19,6	58	19,4	92	19,8	122	19,5
<i>Gorenjska</i>	41	15,1	39	13,0	53	11,4	73	11,6
<i>Goriška</i>	25	9,2	32	10,7	47	10,1	54	8,6
<i>Notranjska</i>	16	5,9	15	5,0	21	4,5	32	5,1
<i>Obalno-kraška</i>	8	3,0	21	7,0	26	5,6	30	4,8

industrializacijo s prevlado manjših industrijskih obratov, kar kaže nadaljevanje oziroma ohranjanje ekstenzivne industrializacije, začete v petdesetih letih prejšnjega stoletja. Medtem ko so v Avstro-Ogrski nastajala industrijska naselja predvsem zaradi premogovništva, industrije gradbenega materiala, lesne in kovinske industrije, je bil med svetovnimi vojnami njihov nastanek predvsem vezan na tekstilno in lesno industrijo, v socialističnem obdobju pa na kovinsko, elektrotehnično, kemično, lesno, tekstilno in živilsko industrijo. Po osamosvojitvi so spodbujale razvoj industrijskih naselij predvsem kovinska, strojna, elektrotehnična, kemična in industrija vozil. To kaže na postopno intenzifikacijo industrializacije, saj se je težišče vendarle prestavilo od delovno intenzivnih na razvojno in tehnološko zahtevnejše industrijske panoge.

Kljub prizadevanjem in skrbem za usklajen regionalni razvoj, ki jih je Republika Slovenija vlagala zadnjih štirideset let, so regionalne razvojne razlike v industrializaciji še vedno opazne. Industrijska središča so osredotočena v Osrednjeslovenski, Gorenjski, Podravske in Savinjski regiji. Pomen sta izgubili Zasavska in Koroška regija. Povečalo pa se je število industrijskih središč v Obalno-kraški, Dolenjski, Notranjski in Goriški regiji.

5. Industrijske aglomeracije

Na prvi pogled je slovenska industrija enakomerno razmeščena, v resnici pa obstajajo precejšnje lokalne in regionalne razlike, ki se kažejo po eni strani v industrijskih zgoštevah, po drugi pa v obstoju neindustrializiranih ali slabo industrializiranih območij. Vzroke zanje moramo iskati v lokacijskih dejavnikih, ki so na posameznih lokacijah spodbujali nastanek industrije. Ti dejavniki so bili: surovine, energetski viri, razpoložljiva delovna sila, ugoden prometni položaj, trg, kapital, planiranje na državni ravni ali proizvodna povezanost industrije. Med razvojem se je pogosto pomen teh dejavnikov spreminjal: namesto prvotnih so se uveljavili drugi ali pa so industrijska podjetja preprosto vztrajala pri prvotni lokaciji zaradi mikrolokacijskih ugodnosti (zemljišče, urejena komunalna infrastruktura) ali pa bi bili selitveni stroški preveliki.

Zaradi gospodarske moči in ekonomsko-socialne preobrazbe, ki so jo doživele, zaslužijo industrijske aglomeracije največ pozornosti. Pri njih moramo razlikovati industrijsko jedro, to je prvotno industrijsko središče, od industrijskega območja, ki zajema še industrijo v bližnjih naseljih, ki se nagibajo k jedru. Čeprav za razlikovanje industrijskega jedra in industrijskega območja nimamo objektivnih meril, nam pogosto že pogled na zemljevid pove, katera

industrijska naselja bi spadala v posamezno industrijsko območje.

Največje industrijsko središče in območje v Sloveniji se je izoblikovalo v Ljubljani, vendar ga glede na prisotnost in številnost drugih dejavnosti sploh ne moremo šteti za pravo industrijsko mesto. V njeni okolici ni večjih industrijskih naselij, razen če ne prištejemo v njeno industrijsko območje Trzina in Medvod. Trzin je šele nedavno postal občina, prej je upravno spadal pod Domžale. Razvil se je v industrijsko cono za ljubljanska podjetja. Medvode so sicer staro industrijsko središče, ki pa se vedno bolj navezuje na Ljubljano. Ljubljanska aglomeracija bi tako štela 25 903 zaposlenih oseb, ki predvsem delajo v živilski, tekstilni, papirni, kemični, gumarski, kovinski, strojni in elektrotehnični panogi.

Drugo največje industrijsko središče je Maribor (14971 zaposlenih). V njegovo industrijsko območje lahko na zahodu vključimo Ruše z bližnjimi industrijskimi naselji in na južnem robu Spodnje Hoče. Maribor je vrsto let veljal za pravo industrijsko mesto. Kriza nekaterih industrijskih panog (tekstilna, TAM) in razvoj neindustrijskih dejavnosti sta to značilnost zbrisala. Največ je zaposlenih v živilski, tekstilni, papirni, kemični, nekovinski, kovinski, strojni, elektrotehnični in proizvodnji električne energije.

Na tretje mesto se uvršča velenjsko-šoštanjanska industrijska aglomeracija, ki z 12 132 zaposlenimi nedvomno sestavlja najizrazitejšo industrijsko zgoštev v Sloveniji. Sestavljajo jo velenjski premogovnik, usnjarna ter kovinska, strojna in elektrotehnična podjetja, združena v Gorenju, in termoelektrarna.

Naslednje po številu zaposlenih je kranjsko industrijsko območje, ki je med najstarejšimi v Sloveniji. V zadnjih desetletjih je zaradi nazadovanja tekstilne industrije in razpada proizvodnega sistema Iskre in kljub širitvi gumarske, kovinske in elektrotehnične proizvodnje vendarle relativno izgubilo pomen. Industrijsko območje zajema poleg jedra v Kranju še nekaj bližnjih naselij. Šteje 9925 zaposlenih.

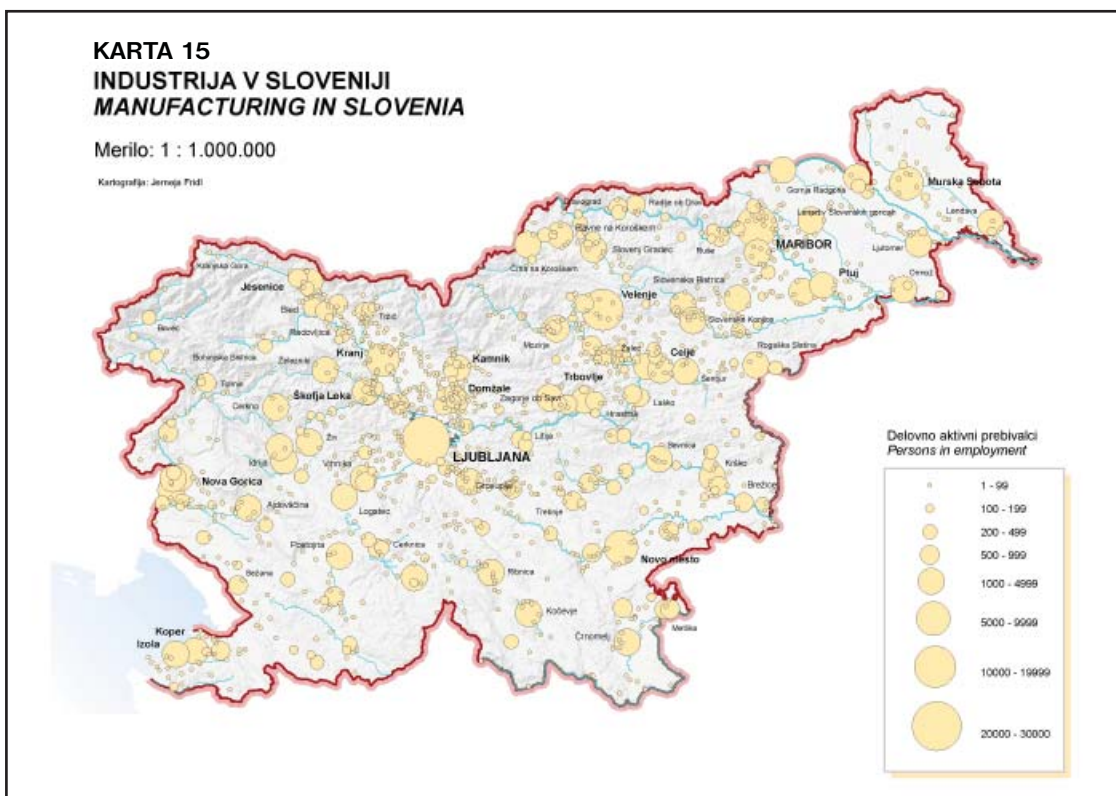
Z 8061 zaposlenimi v industriji se na peto mesto uvršča novomeško industrijsko območje, ki je v primerjavi z do zdaj obravnavanimi razmeroma novo. Zajema predvsem proizvodnjo vozil (avtomobilov), tekstilno, papirno, kemično in industrijo nekovin. Poleg novomeškega jedra zajema še industrijska podjetja, ki so se namestila ob Krki od Novega mesta do Straže.

Naslednje industrijsko območje smo poimenovali Bistriška ravan, saj obsega poleg treh občinskih centrov, Domžal, Kamnika in Mengša, celo vrsto manjših naselij, ki so nameščena vzdolž reke Bistrice in v katerih so nastala industrijska podjetja tekstilne, les-

nopredelovalne, papirne ali kemične panoge. Industrijska naselja so razvrščena od Mekinj na severu do Domžal in Loke pri Mengšu na jugu. Pretežni del teh podjetij je nastal v rani dobi slovenske industrializacije ob vodni sili in oskrbi z vodo iz reke Bistrice. Pozneje je ta navezanost izgubila pomen. Policentrična zasnova industrije ustvarja vtis razložene industrijske pokrajine. Zanimivo je, da so v nekaterih središčih industrijo nadomestile druge dejavnosti (Domžale), tako da ni izrazitega industrijskega jedra. Industrijsko

nekaj okoliških naselij, skupaj 5312 zaposlenih.

Industrijsko območje v Mežiški dolini spada med najstarejša v Sloveniji. Zaradi opustitve rudarjenja v Mežici in krize v železarstvu na Ravnah je število zaposlenih občutno nazadovalo, vendar je prevlada kovinske in strojne ter elektrotehnične industrije še vedno tolikšna, da upravičeno govorimo o monoindustrijski usmeritvi. Industrijsko območje šteje 5133 zaposlenih.

območje Bistriška ravan je imelo 6920 zaposlenih.

Celjsko industrijsko območje sestavljajo industrijska podjetja v mestu in v obmestnih naseljih na severu in vzhodu. Največ delovno aktivnih je zaposlenih v živilski, papirni, kemični, kovinski in strojni panogi. V industrijsko aglomeracijo smo prišteli tudi zaposlene (v železarni) v bližnjih Štorah. Število zaposlenih je bilo 6757.

Razmeroma novo je industrijsko območje Ptuj - Kidričevo. Šteje 5545 zaposlenih, ki delajo v živilski, usnjarski, kovinski panogi in proizvodnji vozil.

Industrijsko območje Murske Sobote, ki sledi po številu zaposlenih, je relativno mlado. Izoblikovalo se je po drugi svetovni vojni. Panožna sestava kaže veliko prevlado tekstilne in živilske industrije; na njiju odpade kar 84 % vseh v industriji zaposlenih. Industrijsko območje obsega poleg jedra v Murski Soboti še

Industrijsko območje na Goriškem polju in ob spodnji Vipavi s svojo razloženostjo spominja na Bistriško ravan. Njegovo jedro je v Šempetru pri Gorici in Novi Gorici, razprostira pa se od Solkana in Kromberka na severu do Mirna na jugu. Med številnimi panogami je največ zaposlenih v živilski in elektrotehnični industriji. Industrijsko območje zaposluje 5113 zaposlenih.

Zasavsko industrijsko območje, pogosto ljudsko poimenovano Črni revir, spada med najstarejše industrijske pokrajine pri nas. Zaradi opuščanja premogovništva in z njim povezane industrije število zaposlenih nazaduje. V treh občinah, Hrastniku, Trbovljah in Zagorju ob Savi, je zaposlenih 4469 delavcev. Največ je zaposlenih v premogovništvu, lesni, kemični, industriji nekovin in elektrotehnični panogi.

S 4150 zaposlenimi se na trinajsto mesto uvršča ne

Tabela 8: Industrijske aglomeracije v Sloveniji glede na število zaposlenih v industriji

	jedro	območje
Ljubljana (Podgrad, Stanežiče, Zg. Gameljne), Trzin 669, Medvode 1427	23675	25903
Maribor (Dogoše, Limbuš, Pekre, Razvanje), Ruše 841 (Bistrica, Smolnik, Bezina, Selnica) in Sp. Hoče 1283) (Bohova)	12541	14971
Velenje in Šoštanj 805 (Florijan)	11219	12132
Kranj (Britof, Kokrica, Mlaka, Zgornje Bitnje)	9857	9925
Novo mesto (Češča vas, Črmošnjice, Straža, Zalog, Vavta vas)	7343	8061
Bistriška ravan: Domžale 342 (Dob, Homec, Hudo, Količevo, Preserje, Radomlje, Rodica, Sp. Jarše, Sr. Jarše, Zg. Jarše, Škrjančevo, Vir), Mengeš 399 (Loka), Kamnik 2335 (Mekinje, Podgorje, Šmarca)	3745	6920
Celje (Bukovžlak, Ljubučna, Medlog, Škofja vas, Teharje, Trnovlje, Arclin, Vojnik 29, Kompole, Štore 1170)	4660	6757
Murska Sobota (Černelavci, Krog, Markišavci)	5222	5312
Ptuj (Spuhlja) - Kidričevo	5545	5545
Mežiška dolina: Ravne 2540 (Dobja vas), Prevalje 358, Mežica 1006 in Črna (Žerjav)	2912	5133
spodnja Vipavska dolina: Nova Gorica 1063 (Kromberk, Solkan, Rožna dolina), Šempeter 1614 (Bukovica, Renče, Volčja Draga, Vrtojba) in Miren 404 (Orehovlje)	2081	5113
Črni revir: Hrastnik 989 (Dol, Podkraj), Trbovlje 2101 (Gabersko) in Zagorje 589 (Dolenja vas, Kisovec, Loke)	3679	4469
Slovenske Konjice - Zreče (Dravinjske gorice)	4150	4150
Slovenj Gradec (Gmajna, Legen, Pameče, Stari trg, Šmartno)	3433	4050
Škofja Loka (Bodovlje, Hosta, Stara Loka, Trata, Vincarje, Virmaše)	2294	4029
Slovenska Istra: Koper 2172 (Bertoki, Dekani, Pobegi, Prade) in Izola 1152	2172	3933
Krško (Leskovec, Spodnji Stari Grad, Vrbina, Žadovinek, Senovo, Brestanica)	1630	3043
Slovenska Bistrica (Črešnjevci)	2551	2567
Dolina (Jesenice, Blejska Dobrava, Koroška Bela)	1519	2368
Idrija (Spodnja Kanomlja)	1238	2254
Ajdovščina	2115	2115
Ormož (Hardek)	1708	1848
Kočevje	1770	1770
Dežela (Begunje, Lesce, Radovljica, Vrhnje, Zapuže)	145	1722
Gornja Radgona (Črešnjevci)	1450	1687
Lenart	1652	1652
Nazarje (Ljubija, Mozirje, Prihova, Dobletina)	1153	1612
Železniki	1612	1612
Rogaška Slatina (Tekacevo)	1585	1605
Grosuplje (Brezje pri Grosuplju, Brvace)	1172	1552
Tržič (Bistrica, Pristava, Slap)	284	1419
Lendava (Trimlini)	1270	1373
Loška dolina - Lož (Stari trg, Markovec)	1228	1364
Sevnica (Dolenji Boštanj, Dolenje Brezovo, Radna)	1161	1362
Logatec	1291	1291
Cerkno	1290	1290
Ribnica (Goriča vas, Prigorica)	1174	1284
Žiri	1273	1273
Šentjur pri Celju	1126	1126
Postojna (Veliki Otok)	1097	1125
Laško (Spodnja Rečica)	620	1123
Cerknica (Podskrajnik)	463	1070
Litija (Breg, Šmartno)	508	1049
Tolmin (Poljubinj)	147	1018

preveč homogena aglomeracija v Dravinjskih goricah, ki jo sestavljata mesti Slovenske Konjice in Zreče. V njej prevladuje usmeritev v proizvodnjo in predelavo usnja, gumenih in plastičnih izdelkov, nekovin, kovin, izdelavo strojev in elektrotehničnih predmetov.

Industrijsko območje v Mislinjski dolini je dokaj novo. Osredotočeno je v Slovenj Gradcu in okoliških naseljih. Zaposluje 4050 delavcev; največ jih dela v tekstilni industriji in v predelavi kavčuka in plastike.

Industrijsko območje v Škofji Loki je med starejšimi, vendar je po drugi svetovni vojni doseglo precejšnjo preobrazbo. Zajema mestno jedro in okoliška naselja in ima 4029 zaposlenih. Največ jih dela v tekstilni, lesni, nekovinski, kovinski in strojni panogi.

Na obali se je izoblikovalo industrijsko območje v Kopru in Izoli ter v nekaterih bližnjih naseljih. Glede na veliko večji pomen prometa in turizma je industrija bolj spremljajoča dejavnost. Območje ima 3933 zaposlenih. Največ jih dela v živilski, kemični, kovinski in industriji vozil.

Med industrijska območja z več kot tri tisoč zaposlenimi se uvršča še industrijsko območje v Krškem, Brestanici, Senovem in Vrbinu. Šteje 3043 zaposlenih. Največ jih dela v papirništvu, živilstvu in jedrski elektrarni.

Med manjša industrijska območja z 2000–3000 zaposlenimi spadajo še Jesenice z okolico (2368), Idrija s Spodnjo Kanomljo (2254), Ajdovščina (2115) in Črnomelj (2004).

V geografski strokovni literaturi nimamo na splošno sprejete členitve **industrializacijskih tipov**. Še največkrat razlikujemo štiri osnovne zvrsti industrijskih aglomeracij: monocentrično industrializacijo (industrijsko središče), policentrično industrializacijo (razložena industrializacija), industrijski kompleks in industrijski kombinat (Vrišer, 2000). Razlikovanje se opira na velikost in gostoto industrijskih obratov v pokrajini in na medindustrijske odnose oziroma povezanost industrijskih podjetij. Tako bi industrijsko središče predstavljalo osamljeno večje ali manjše žarišče z eno samo ali več dejavnostmi. V Sloveniji bi lahko take značilnosti pripisali npr. tovarni kondenzatorjev v Semiču, industriji plastike v Podgradu, industriji papirja v Sladkem Vrhu, kovinski in lesni industriji v Ložu in bližnjem Starem trgu ali pestri industrijski sestavi v Ljutomeru. Razložena industrializacija bi bila pokrajina s številnimi manjšimi ali večjimi industrijskimi središči, ki pa niso proizvodno povezana med seboj. V Sloveniji je to prevladujoča industrializacijska oblika. V ta tip bi lahko uvrstili spodnjo Vipavsko dolino in Goriško polje, Zgornjegorenjsko deželo, Bistriško ravan med Trzinom in Kamnikom ali Mežiško dolino. Industrijski kompleks bi nastal z

veliko zgostitvijo in proizvodno povezavo številnih podjetij, navadno ob določeni surovini ali proizvodnji ali prometni navezavi. O industrijskem kompleksu bi v Sloveniji lahko govorili le za Črni revir v 19. in 20. stoletju. Izoblikoval se je ob premogovništvu, ki je bilo podlaga za energetska proizvodnja, proizvodnja opreme za rudnike in ob proizvodnji nekateri proizvodov (cement, apno, steklarstvo, kemična industrija). Usihanje premogovništva in spremembe v proizvodnji in energetske oskrbi so industrijski kompleks razrahljali in je v sedanosti v glavnem izgubil pripisane značilnosti. Industrijski kombinat bi nastal ob proizvodni povezavi dveh teritorialno ločenih močnih industrijskih središč. Do neke mere bi to veljalo za povezavo tovarne aluminija v Kidričevem s predelavo te kovine v Slovenski Bistrici. Iz te obrazložitve je razvidno, da v Sloveniji prevladujeta monocentrična in policentrična industrializacija.

6. Sklepne ugotovitve

Kot uvod v razpravo smo prikazali stopnjo industrializacije. Merili smo jo z deležem aktivnih prebivalcev zaposlenih v industriji po občini prebivališča leta 2005. Najnižjo stopnjo pod 30 % so imele mestne (Ljubljana, Maribor, Celje), prometno in turistično usmerjene občine (Slovenska Istra, Bled) ter pretežno agrarne občine (Goričko v Pomurju). Najvišjo stopnjo, nad 50 %, so imele podeželske občine z večjimi industrijskimi obrati (Cerkno, Železniki, Semič, Loška dolina, Zreče, Nazarje, Žiri; karta 1) Drugačno sliko o industrializaciji dobimo, če uporabimo podatke o zaposlenih v industriji glede na kraj dela. Obnovitev kapitalizma in tržnega gospodarstva ter vključevanje v svetovno gospodarstvo so povzročili, da je število zaposlenih v industriji ves čas od leta 1989, ko je doseglo višek, do leta 2000 nazadovalo. Znižalo se je s 380 019 zaposlenih leta 1989 na 222 802 leta 2005. Šele po letu 2000 se je nazadovanje ustavilo oziroma se je industrijska zaposlenost znova začela večati. Podobno nazadovanje opažamo pri deležu zaposlenih v industriji. V osemdesetih letih je delež industrije znašal nad 50 % zaposlenih, leta 1990 je bil še vedno 46,4 %, leta 2000 26,8 % in leta 2005 27,2 %. Zaradi padanja zaposlenosti tudi v drugih dejavnostih je bilo relativno znižanje zaposlenosti v industriji zmernejše, kot je bilo npr. v absolutnih vrednostih.

Gibanje zaposlenosti v industriji se je občutno razlikovalo glede na dejavnosti. V rudarstvu je zaradi zapiranja premogovnikov in rudnikov število zaposlenih nazadovalo med letoma 1989 in 2005 na indeks 34,2. Občutno je zaposlenost nazadovala v tekstilni, usnjarski, lesnopredelovalni, industriji nekovin in v izdelavi vozil in plovil. Spremenil se je tudi vrstni red panog: na prvo mesto se je uvrstila kovinska, sledita ji elektrotehnična, strojogradnja in šele na četrtem mestu je tekstilna industrija, ki je bila pred tem dolga

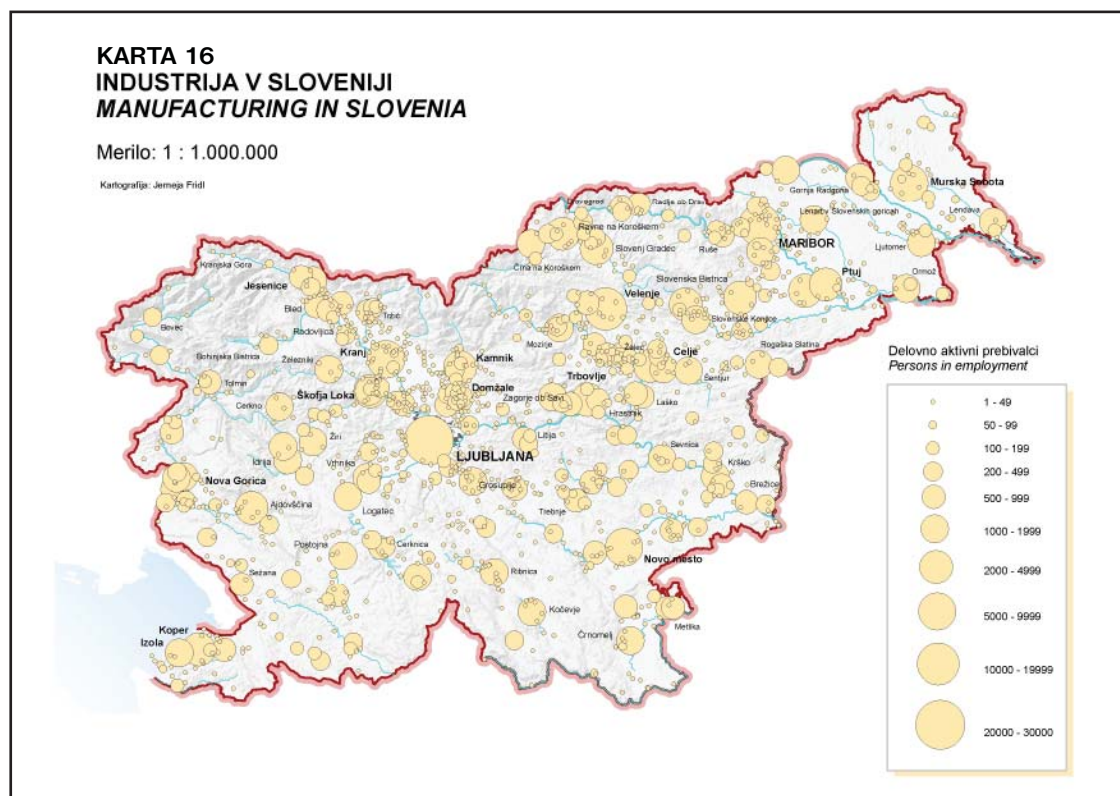
leta vodilna.

Naselij, ki so imela več kot 10 delovnih mest (delovno aktivnih prebivalcev) v industriji, je bilo leta 2005 v Sloveniji 627 (SRDAP, 2006). Velika večina teh

Murska Sobota in Novo mesto in od 2000 do 5000 pa Ajdovščina, Celje, Kamnik, Kidričevo, Koper, Ptuj, Ravne na Koroškem, Slovenj Gradec, Slovenska Bistrica, Škofja Loka in Zreče. Nad 1000 delovnih mest je tako imelo le 54 naselij (ali 8,6 %).

Tabela 9: Velikost industrijskih aglomeracij glede na število zaposlenih

Število delovno aktivnih v industriji	Industrijska aglomeracija
nad 20 000	Ljubljana
10 000-19 999	Maribor, Velenje
5000-9999	Kranj, Novo mesto, Bistriška ravan (Kamnik, Domžale), Celje, Murska Sobota, Ptuj - Kidričevo, Mežiška dolina (Ravne, Mežica), spodnja Vipavska dolina (Šempeter, Nova Gorica)
2000-4999	Črni revir (Trbovlje, Hrastnik, Zagorje), Slovenske Konjice - Zreče, Slovenj Gradec, Škofja Loka, Slovenska Istra (Koper, Izola), Krško, Slovenska Bistrica, Dolina (Jesenice), Idrija, Ajdovščina
1000-1999	Ormož, Kočevje, Dežela (Begunje, Lesce), Gornja Radgona, Lenart, Nazarje, Železniki, Rogaska Slatina, Grosuplje, Tržič, Lendava, Loška dolina (Lož), Sevnica, Logatec, Cerklje, Ribnica, Žiri, Šentjur pri Celju, Postojna, Laško, Cerknica, Litija, Tolmin

industrijskih naselij, nad 51,2 %, je bila majhna in se je uvrščala v velikostno kategorijo 10-49 zaposlenih v industriji. Večja industrijska naselja so bila sorazmerno maloštevilna: nad 20 000 delovnih mest v industriji je imela le Ljubljana, od 10 000 do 20 000 Maribor in Velenje, od 5000 do 10 000 Kranj,

Slovenija je tudi po osamosvojitvi obdržala policentrično zasnovano industrializacijo s prevlado manjših industrijskih obratov, kar kaže nadaljevanje oziroma ohranjanje ekstenzivne industrializacije, začete v petdesetih letih prejšnjega stoletja. Medtem ko so v Avstro-Ogrski nastajala industrijska naselja

predvsem na podlagi premogovništva, industrije gradbenega materiala, lesne in kovinske industrije, je bil med svetovnimi vojnami njihov nastanek predvsem vezan na tekstilno in lesno industrijo, v socialističnem obdobju pa na kovinsko, elektrotehnično, kemično, lesno, tekstilno in živilsko industrijo. Po letu 1990 so spodbujale razvoj industrijskih naselij predvsem kovinska, strojna, elektrotehnična, kemična in industrija vozil. To kaže, da se je težišče vendarle začelo predstavljati z delovno intenzivnih na razvojno in tehnološko zahtevnejše industrijske panoge.

Kljub prizadevanjem in skrbem za usklajen regionalni razvoj, ki jih je Republika Slovenija vlagala zadnjih štirideset let, so regionalne razvojne razlike v industrializaciji še vedno precejšnje. Industrijska središča so osredotočena v Osrednjeslovenski, Gorenjski, Podravske in Savinjski regiji. Pomen sta izgubili Zasavska in Koroška regija. Povečalo pa se je število industrijskih središč v Obalno-kraški, Dolenjski, Notranjski in Goriški regiji.

Na prvi pogled je slovenska industrija dokaj enakomerno razmeščena, v resnici pa obstajajo precejšnje regionalne razlike, ki se kažejo predvsem v industrijskih zgoščitvah. Zaradi gospodarske moči in ekonomsko-socialne preobrazbe, ki so jo doživele, zaslužijo industrijske aglomeracije posebno pozornost. Pri industrijskih zgoščitvah moramo razlikovati industrijsko jedro, to je prvotno industrijsko središče, od industrijskega območja, ki zajema še industrijo v bližnjih naseljih, ki težijo k jedru. Industrijskih aglomeracij z več kot 1000 delovno aktivnih je bilo v Sloveniji 44, z več kot 5000 delovno aktivnih pa le 11, kar kaže na razpršenost slovenske industrializacije.

Literatura in viri

Arhiv planske komisije, 1948, fascikel 75, Državni arhiv Slovenije.

Delovno aktivne osebe po naselju dela in področjih dejavnosti, 31. 12. 2005, Statistični urad RS.

EKD, 1976, Enotna klasifikacija dejavnosti, Statistični urad RS.

Geografski atlas Slovenije, 1998. Država v prostoru in času. Poglavja Rudarstvo, Energetika, Industrija. DZS, Ljubljana, str. 212–225.

Nacionalni atlas Slovenije, NAS, 2001, Ljubljana.

National atlas of Slovenia, 2001, Ljubljana 1996, Standardna klasifikacija dejavnosti, metodološko gradivo, Časopisni zavod Uradni list RS, Statistični urad RS, Ljubljana, str. 22–42.

SRDAP, 2006, Statistični register delovno aktivnega preb-

ivalstva, 12. Aktivno prebivalstvo, Metodološka pojasnila, Statistični letopis RS Ljubljana, 2006.

Statistični urad RS, 1.29, Zaposlene osebe v družbah, podjetjih in organizacijah po področjih dejavnosti, Slovenija 1993–2001 in 1989–2000.

Statistično raziskovanje ZAP/M, Poročilo o plačah in zaposlenih osebah v podjetjih, družbah in organizacijah, Statistični urad Slovenije.

Vrišer, I., 2000, Industrijska geografija. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 2000. 178 str., ilustr., tabele.

Zavod SRS za statistiko, 1975, podatki industrijske statistike, prirejeni iz obrazcev Rad-1 za leta 1972, 1973 in 1975, Ljubljana, 1971.

Zavod SRS za statistiko, 1985, posebna statistična obdelava industrijskih TOZD in OZD pod šifro »FACOM 0352« od 6. 12. 1985.

Priloga: Statistično gradivo o zaposlenih v industriji

Proučitev slovenske industrije v obdobju 1989–2005 smo oprli na podatke o številu zaposlenih po naseljih, saj so ti podatki zbrani na vseh stopnjah, od državnega povprečja do najmanjših naselij. Presenetljivo je, da za najpomembnejšo družbeno proizvodno dejavnost, industrijo, nimamo drugih, primernejših kazalnikov, ki bi vsestransko zadovoljivo prikazovali razmestitev in različnost industrijske proizvodnje, njeno proizvodno uspešnost in njen pomen v celotnem gospodarstvu. Kazalnik »zaposleni v industriji« ima namreč vrsto slabosti, ki se jih pri njegovi uporabi moramo zavedati. Tako npr. daje prednost tistim industrijskim panogam, ki množično zaposlujejo delovno silo in to v glavnem nekvalificirane ali polkvalificirane delavce. Sodobni industrijski razvoj pa temelji na tehničnih, tehnoloških in organizacijskih inovacijah, izumih in patentih, ki jih ustvarjajo predvsem manj številni visokokvalificirani in specializirani strokovnjaki. Prav tako ne upošteva vloženih sredstev v proizvodnjo in s tem zapostavlja naložbeno zahtevne panoge. Največja slabost uporabljenega kazalnika pa je, da nič ne pove o gospodarnosti industrijskih podjetij in ustvarjenem družbenem dohodku.

Poleg teh vsebinskih slabosti prikazovanja industrije s podatki o zaposlenih pa se srečujemo še z nekaterimi metodološkimi problemi. Izhajajo iz popisne metodologije, ki jo statistični uradi uporabljajo pri popisih industrije in se občasno, vsakih nekaj let, spreminja zaradi spremenjenega zajemanja (širjenja ali krčenja) oziroma razlage podatkov. Posledice se kažejo predvsem v oteženih primerjavah o razvoju industrije za

Tabela: členitev industrije po panogah po standardni klasifikaciji dejavnosti in enotni klasifikaciji dejavnosti

<i>SKD</i>		<i>EKD</i>	
<i>C</i>	<i>Rudarstvo</i>		
<i>CA</i>	<i>pridobivanje energetskih surovin: črnega, rjavega premoga, lignita, šote, nafte, zemeljskega plina, uranovih in torijevih rud</i>	<i>0102, 0104</i>	<i>pridobivanje premoga, nafte, zemeljskega plina</i>
<i>CB</i>	<i>pridobivanje rud in kamnin (brez energetskih)</i>	<i>0106, 0108, 0111, 0120</i>	<i>pridobivanje železove rude, rud barvnih kovin, kamna in peska</i>
<i>D</i>	<i>Predelovalne dejavnosti</i>		
<i>DA</i>	<i>proizvodnja hrane, pijač, krmil, tobacnih izdelkov</i>	<i>0130, 0131, 0132, 0133</i>	<i>proizvodnja živil, pijač, krmil, tobacnih izdelkov</i>
<i>DB</i>	<i>proizvodnja tekstilij, tekstilnih, krznenih izdelkov</i>	<i>0125, 0126</i>	<i>proizvodnja preje in tkanin, končnih tekstilnih izdelkov</i>
<i>DC</i>	<i>proizvodnja usnja, usnjenih izdelkov</i>	<i>0127, 0128</i>	<i>proizvodnja usnja, obutve in usnjenih izdelkov</i>
<i>DD</i>	<i>obdelava in predelava lesa</i>	<i>0122, 0123</i>	<i>proizvodnja žaganega lesa in plošč, končnih lesnih izdelkov</i>
<i>DE</i>	<i>proizvodnja vlaknin, papirja; založništvo, tiskarstvo</i>	<i>0124, 0134</i>	<i>proizvodnja vlaknin, papirja, grafična dejavnost</i>
<i>DF</i>	<i>proizvodnja koksa, naftnih derivatov, jedrskega goriva</i>	<i>0103, 0105</i>	<i>predelava premoga, proizvodnja naftnih derivatov</i>
<i>DG</i>	<i>proizvodnja kemikalij, kemičnih izdelkov, umetnih vlaken</i>	<i>0118, 0119</i>	<i>proizvodnja bazičnih kemičnih izdelkov, predelava kemičnih izdelkov</i>
<i>DH</i>	<i>proizvodnja izdelkov iz gume in plastičnih mas</i>	<i>0129</i>	<i>predelava kavčuka</i>
<i>DI</i>	<i>proizvodnja drugih nekovinskih mineralnih izdelkov</i>	<i>0112, 0121</i>	<i>predelava nekovinskih rudnin, proizvodnja gradbenega materiala</i>
<i>DJ</i>	<i>proizvodnja kovin in kovinskih izdelkov</i>	<i>0107, 0109, 0110, 0113,</i>	<i>črna metalurgija, proizvodnja in predelava barvnih kovin in predelava kovin</i>
<i>DK</i>	<i>proizvodnja strojev in naprav</i>	<i>0114</i>	<i>strojgradnja</i>
<i>DL</i>	<i>proizvodnja električne, optične opreme, pisarniških strojev, računalnikov</i>	<i>0117</i>	<i>proizvodnja električnih strojev in aparatov</i>
<i>DM</i>	<i>proizvodnja vozil in plovil</i>	<i>0115, 0116</i>	<i>proizvodnja prometnih sredstev, ladjedelništvo</i>
<i>DN</i>	<i>proizvodnja pohištva, druge predelovalne dejavnosti, reciklaža</i>	<i>0135, 0139</i>	<i>predelava in proizvodnja surovin iz odpadkov, proizvodnja raznovrstnih izdelkov</i>
<i>E</i>	<i>Oskrba z elektriko, plinom, vodo</i>	<i>0101, 1003</i>	<i>elektrogospodarstvo, oskrba s plinom in vodo</i>

daljša obdobja. Popisna metodologija zaposlenih v industriji je v Sloveniji v preteklih dvajsetih letih doživela te spremembe:

Leta 1976 sta Statistični zavod SFRJ in Statistični

zavod SRS uvedla podrobnejšo delitev industrije na šestintrideset panog. Do takrat je veljala členitev na dvajset panog po enotni klasifikaciji dejavnosti.

V obdobju 1996–1997 so na Statističnem uradu RS

opustili Enotno klasifikacijo dejavnosti (EKD 1976), ki so jo uporabljali v Jugoslaviji. Namesto nje so vpeljali Standardno klasifikacijo dejavnosti (SKD, 1996), ki velja v Evropski uniji. Z njo se je občutno spremenila panožna delitev industrije. Primerljivost med klasifikacijama je sicer mogoča, vendar je v podrobnostih nekaj težko premostljivih razlik. Navajamo dva primera. Podatke o zaposlenih pri »proizvodnji izdelkov iz gume in plastičnih mas« (DH) bi morali sestaviti na novo. Podatki o zaposlenih v tej panogi so po EKD uvrščeni v »proizvodnjo bazičnih kemičnih izdelkov« (0118), »predelavo kemičnih izdelkov« (0119) in »predelavo kavčuka« (0129). Pri zaposlenih, ki se ukvarjajo z »oskrbo z elektriko, plinom in vodo« (E) so podatki o zaposlenih uvrščeni po EKD v »elektrogospodarstvo« (0101), zaposleni pri »oskrbi s plinom in vodo« pa med stanovanjsko-komunalne dejavnosti (1003). Za lažje razumevanje razmerja med Enotno klasifikacijo dejavnosti (EKD) in Standardno klasifikacijo dejavnosti (SKD) prilagamo tabelo. Po njej lahko sklepamo, da so podatki o zaposlenih po industrijskih panogah pred in po letu 1997 primerljivi z zadržki.

Od 1. januarja 2005 na Uradu za statistiko RS vodijo zaposlene kot delovno aktivno prebivalstvo v Statističnem registru delovno aktivnega prebivalstva (SRDAP). Hkrati so opustili dotedanje zajemanje podatkov o zaposlenih osebah pri pravnih osebah z mesečnim statističnim raziskovanjem (Mesečno poročilo o plačah in zaposlenih osebah v podjetjih, družbah in organizacijah). SRDAP je bil vzpostavljen na podlagi popisa zaposlenih oseb leta 1986.

Zaradi primerljivosti smo podatke o zaposlenih v industriji v Republiki Sloveniji pred letom 1997 omejili na »zaposlene osebe v družbah, podjetjih in organizacijah«. Uporabili smo podatke o zaposlenih skupaj in o zaposlenih v industriji, ki so jih preračunali na Statističnem uradu RS za obdobje 1989–2000: »Zaposlene osebe v družbah, podjetjih in organizacijah področjih dejavnosti, Slovenija, 1993–2001«.

Uporabljeni podatki o delovno aktivnem prebivalstvu, zaposlenem v industriji, se nanašajo na **stanje 31. 12. 2005**. Povzeti so iz Statističnega registra delovno aktivnega prebivalstva in »zajemajo osebe, stare najmanj 15 let, ki delajo (so v delovnem razmerju) na območju Slovenije in so obvezno socialno zavarovane«. Zajeta so bila vsa naselja, obdelana pa tista, v katerih je bilo nad 10 zaposlenih oziroma nad 10 delovnih mest v industriji. Zaradi varstva statističnih podatkov niso bila upoštevana naselja, ki so imela 1–9 zaposlenih v industriji.